Brněnská metropolitní oblast

ATLAS

BRNĚNSKÉ METROPOLITNÍ OBLASTI

Vážení a milí čtenáři,

jsem velice potěšen, že vám mohu představit první Atlas Brněnské metropolitní oblasti, který z různých úhlů pohledu ukazuje, jak fungují vazby mezi Brnem a obcemi v jeho širším okolí. Život lidí, kteří v Brně žijí či sem dojíždí za prací a studiem, se totiž neřídí administrativními hranicemi města. Fungování města a jeho okolí je provázané – Brno nestojí osamoceně a obce Brněnska nemají ve svém středu prázdné místo. Právě proto nehovoříme pouze o Brně, ale o takzvané Brněnské metropolitní oblasti.

Když chceme plánovat rozvoj Brna, nesmíme se uzavírat do jeho administrativních hranic. Musíme myslet právě na vazby města s jeho okolím, které vám tento atlas představuje.

Troufnu si říci, že Brno je v tomto přístupu v České republice průkopníkem. To má velký význam především proto, že právě do strategických projektů jednotlivých metropolitních oblastí v ČR budou v následujících letech směrovány prostředky z fondů Evropské unie.

Proto je i tento atlas, který držíte v ruce, pro celou metropolitní oblast tak důležitý. Významné skutečnosti, vazby a vztahy zachycuje kartografickými prostředky – v psaném textu by totiž řada informací zanikla. Věřím proto, že se bude jednat o užitečný pracovní podklad pro další plánování rozvoje Brněnské metropolitní oblasti a využijí ho nejenom pracovníci ve veřejné správě, ale i odborná nebo laická veřejnost.

Ing. Petr Vokřál
primátor statutárního města Brna

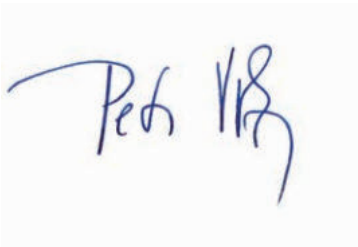

OBSAH

ÚVODNÍ SLOVO 2

INTEGROVANÁ STRATEGIE ROZVOJE BMO 4–5

BRNĚNSKÁ METROPOLITNÍ OBLAST 6–7

GEOGRAFICKÝ POPIS ÚZEMÍ 8–9

OBYVATELSTVO 10–11

VĚKOVÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA 12–13

ŠKOLSTVÍ A VZDĚLANOST 14–15

EKONOMICKÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA 16–17

MIGRACE 18–19

BYDLENÍ 20–21

SOCIODEMOGRAFICKÁ TYPOLOGIE 22–23

PRACOVNÍ DOJÍŽĎKA 24–25

ZAMĚSTNANOST 26–27

SLUŽBY 28–29

CESTOVNÍ RUCH A REKREACE 30–31

INDIVIDUÁLNÍ AUTOMOBILOVÁ DOPRAVA 32–33

HROMADNÁ DOPRAVA 34–35

TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA 36–37

VNÍMÁNÍ BMO 38–39

SEZNAM ZKRATEK 40

FUNKČNÍ VAZBY OBCÍ K BRNU – VARIANTA 1

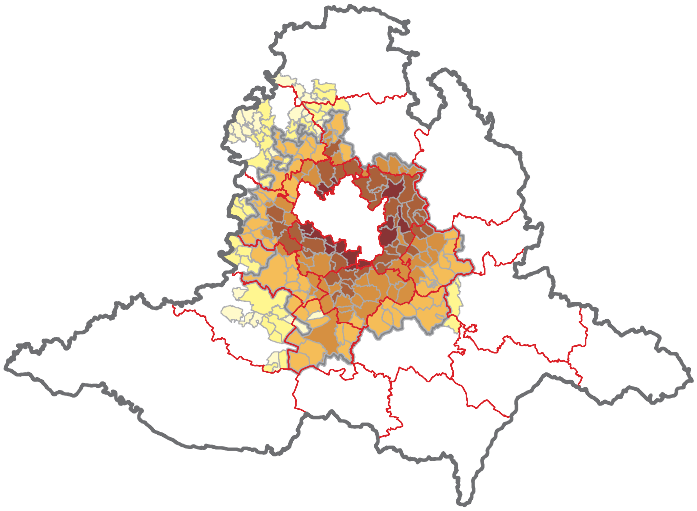

slabá vazba — silná vazba

FUNKČNÍ VAZBY OBCÍ K BRNU – VARIANTA 2

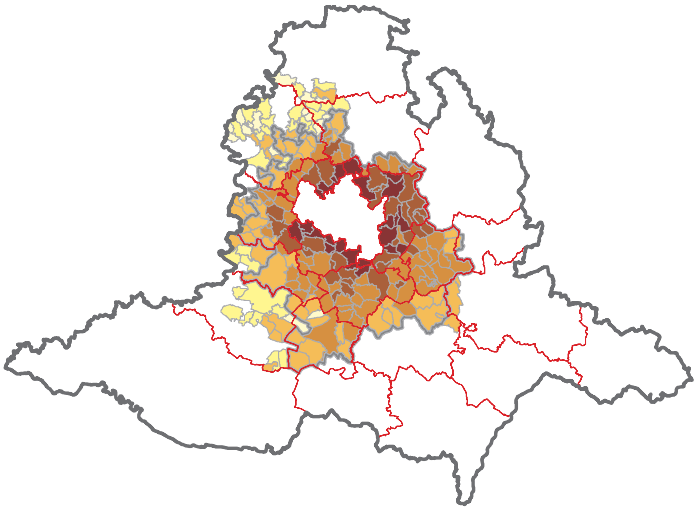

slabá vazba — silná vazba

FUNKČNÍ VAZBY OBCÍ K BRNU – VARIANTA 3

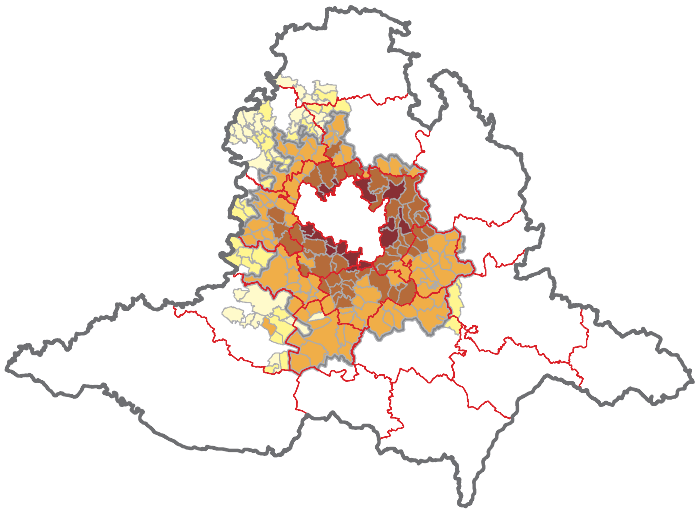

slabá vazba — silná vazba

VÝSLEDNÁ SYNTÉZA

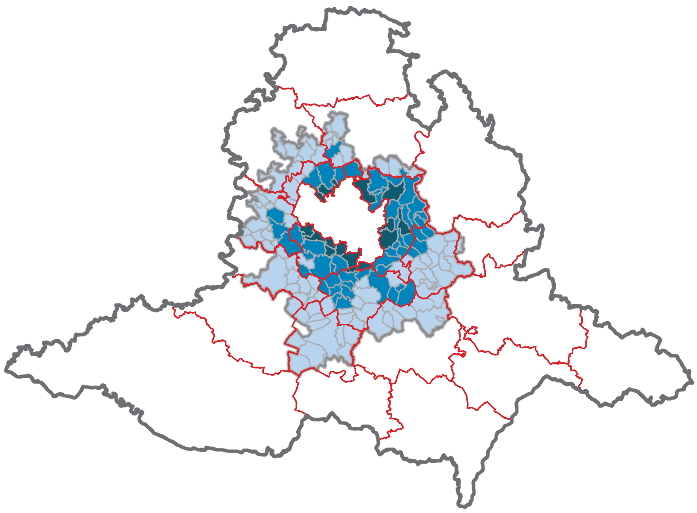

slabá vazba — silná vazba

hranice obcí
hranice BMO
hranice SO ORP
hranice JMK

VYMEZENÍ ÚZEMÍ BMO

0 25 100 km

postup vymezení BMO

Územní vymezení BMO je založeno na analýzách funkčních vztahů vznikajících především mezi městem Brnem a obcemi v jeho zázemí. Při vymezení území BMO se pracovalo se třemi skupinami ukazatelů funkčních vazeb (1–3) a dvěma ukazateli předpokladů území (4–5):

1. ukazatele pracovních vztahů (dojížďka za prací);
2. ukazatele dojížďky do škol;
3. ukazatele migračních vztahů (proudy stěhování);
4. ukazatele dostupnosti individuální automobilovou dopravou;
5. ukazatele dostupnosti hromadnou dopravou.

Uvedené skupiny ukazatelů byly využity pro zpracování dílčích regionalizací. Ty vstupovaly jako podklady do variant výsledné syntézy, jejímž cílem bylo zjištění úrovně funkčního propojení jednotlivých obcí Jihomoravského kraje s městem Brnem a určení obcí splňujících kritéria pro zařazení do BMO.

Zdroj tematických dat:
Vymezení funkčního území Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní aglomerace 2013

INTEGROVANÁ STRATEGIE ROZVOJE BMO

Již dlouho se ukazuje, že strategické plánování nelze omezovat administrativními hranicemi města Brna. Existuje mnoho problémů, které se dají smysluplně řešit jedině ve spolupráci města s obcemi v jeho zázemí. Tento přístup je naprosto běžný a osvědčený v západoevropských zemích a navíc Evropská unie umožňuje metropolitním oblastem v období 2014 až 2020 využít nové přístupy ke strategickému plánování a financování jejich rozvoje.

Z těchto důvodů začalo Brno v posledních několika letech vyvíjet ve spolupráci s regionálními partnery aktivity vůči svému zázemí – vymezili jsme Brněnskou metropolitní oblast (BMO) a vytvořili Integrovanou strategii rozvoje Brněnské metropolitní oblasti pro uplatnění nástroje ITI (Integrated Territorial Investments, Integrované územní investice).

Řešení vybraných aglomeračních problémů vyžaduje integrovaný přístup. Tím se rozumí jak koncentrace aktivit, tak koncentrace zdrojů – vše při využití partnerské spolupráce. Dáme dohromady takové projekty a opatření, které jsou schopny dosáhnout významného efektu pouze společně. V rámci nástroje ITI sdružíme tyto akce tak, aby mohly být vzájemně koordinovány a jejich dopad byl co největší. To je hlavní přidanou hodnotou tohoto nástroje.

Jsme si jisti, že jsme nevytvořili dokument „do šuplíku“. Integrovaná strategie rozvoje Brněnské metropolitní oblasti je totiž dokumentem intervenčním – to znamená, že se zaměřuje na konkrétní aktivity, které budou podpořeny z operačních programů. Navíc se podařilo pro integrované projekty naplňující tuto strategii vyjednat velký finanční obnos – více než 5 mld. Kč. Integrovaně však nelze řešit všechny typy projektů.

Strategie se proto zaměřuje jen na vybrané strategické projekty metropolitního významu: typicky jsou to například projekty prodloužení tramvajových a trolejbusových tratí, dopravní terminály, telematika, cyklodoprava anebo protipovodňová a revitalizační opatření na řekách, odpadové hospodářství, či infrastruktura pro sociální oblast a vzdělávání. První projekty z této strategie se začnou realizovat v polovině roku 2016.

Aktuální informace a výstupy ke stažení najdete na webu:
http://www.brno.cz/iti

SCHÉMA INTEGROVANÉ STRATEGIE ROZVOJE BMO

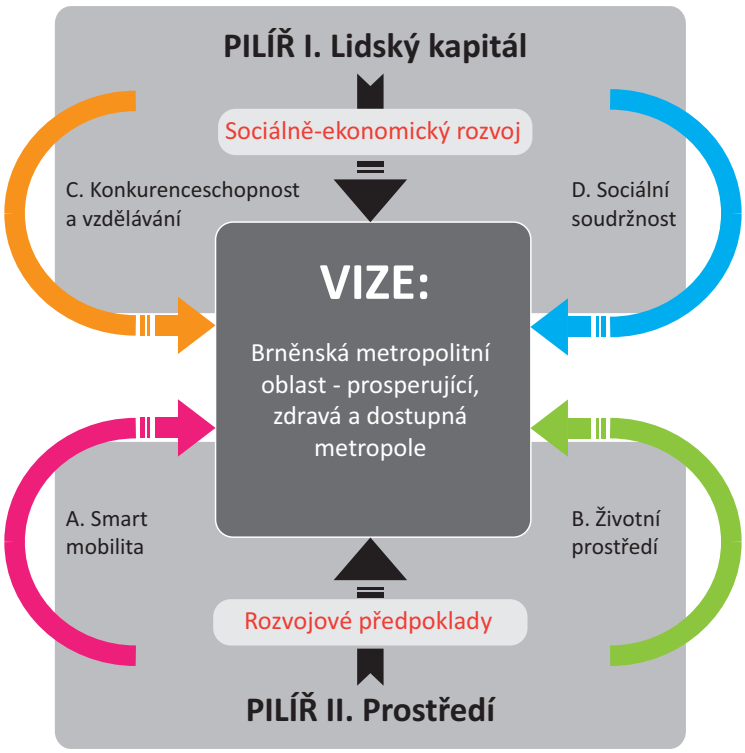

VYMEZENÍ BMO

0 5 15 km

vymezení územních jednotek

- hranice Brněnské metropolitní oblasti (BMO)
- hranice správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP)
- hranice obcí

Rosice název obce s rozšířenou působností

Telnice název obce

Zdroj tematických dat:
Vymezení funkčního území Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní aglomerace 2013

počty obcí BMO dle jednotlivých SO ORP

počet obcí	SO ORP	počet obcí	SO ORP
40	Šlapanice	10	Tišnov
24	Židlochovice	10	Kuřim
18	Slavkov u Brna	8	Hustopeče
18	Rosice	1	Moravský Krumlov
14	Blansko	1	Bučovice
11	Pohořelice	1	Brno
11	Ivančice		

BRNĚNSKÁ METROPOLITNÍ OBLAST

Brněnská metropolitní oblast (BMO) je přirozeným, historicky rostlým těžištěm sídelního systému JMK. Jedná se o účelově vymezený funkční region zahrnující území 167 obcí o celkové populační velikosti přibližně 600 000 obyvatel. Podíl metropolitní oblasti na počtu obyvatel České republiky se pohybuje okolo 6 %, podíl na počtu obsazených pracovních míst v České republice je ještě vyšší – přibližně 7,5 %. Význam Brněnské metropolitní oblasti je dán především silnou pozici Brna v rámci národního sídelního systému.

Moderní historie aglomeračních vazeb propojujících Brno s obcemi v jeho zázemí se začala odvíjet v době průmyslové revoluce. Brno se v průběhu 19. století stalo centrem průmyslové aglomerace zahrnující jak bezprostředně sousedící předměstí (Královo Pole, Židenice), tak i vzdálenější oblasti Rosicko-Oslavanska, Blanenska či Slavkovska. Současné aglomerační vztahy jsou nejvýznamněji vyjádřeny proudy pracovní dojížďky, dojíždky do škol a za službami, stejně jako intenzivními migračními vztahy.

Současné území BMO je prostorovou jednotkou představující relativně jednotný pracovní a bytový trh, a tudíž je poměrně vhodné pro koordinované politické a plánovací zásahy. Odrazem populační a ekonomické dominance Brna je výrazně monocentrické uspořádání území BMO. To je zřejmé v přímém srovnání například s polycentričtějšími ITI územími Ostravy či Olomouce.

Silné postavení Brna je však doplňováno sítí menších historicky rostlých městských center v jeho zázemí. Řada z těchto center v posledních dvou desetiletích populačně posílila díky intenzivní

imigraci, především z jádrového Brna (např. Kuřim, Šlapanice, Tišnov, Židlochovice, Rosice, Slavkov u Brna), nicméně jejich ekonomický vývoj byl daleko více rozrůzněný. U vybraných městských center lze mezi roky 1991 a 2011 sledovat více (Adamov, Ivančice, Rosice) či méně (Tišnov) razantní propad počtu obsazených pracovních míst; oproti tomu centra jako např. Kuřim, Židlochovice či Slavkov u Brna dokázala udržet svůj ekonomický a pracovní význam či jej dokonce významně navýšila (Modřice, Šlapanice, Rajhrad, Pohořelice).

POZICE BMO V RÁMCI ČESKÉ REPUBLIKY

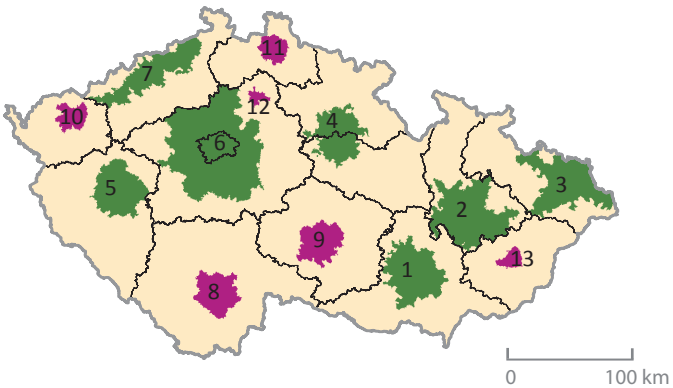

integrované územní investice (ITI)
integrovaný plán rozvoje území (IPRÚ)

číslo	ITI	číslo	IPRÚ
1	Brno	8	České Budějovice
2	Olomouc	9	Jihlava
3	Ostrava	10	Karlovy Vary
4	Pardubice – Hradec Králové	11	Liberec – Jablonec nad Nisou
5	Plzeň	12	Mladá Boleslav
6	Praha	13	Zlín
7	Ústí nad Labem – Chomutov		

Zdroj dat: MMR ČR 2015

PŘÍKLADY ALTERNATIVNÍCH VYMEZENÍ BRNĚNSKÉ AGLOMERACE

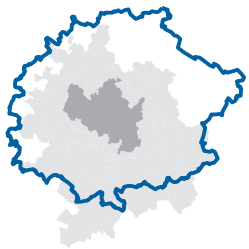

Vymezení Brněnské sídelní regionální aglomerace dle usnesení vlády 1983

Vymezení Brněnské sídelní regionální aglomerace v Územním plánu BSRA 1985

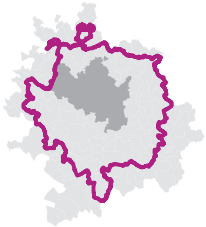

Vymezení aglomerace ve Studii aglomeračních vazeb města Brna a jeho okolí 2010

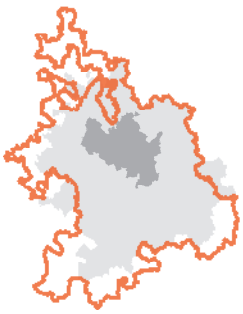

Vymezení aglomerace v Atlase sídelního systému České republiky 2011

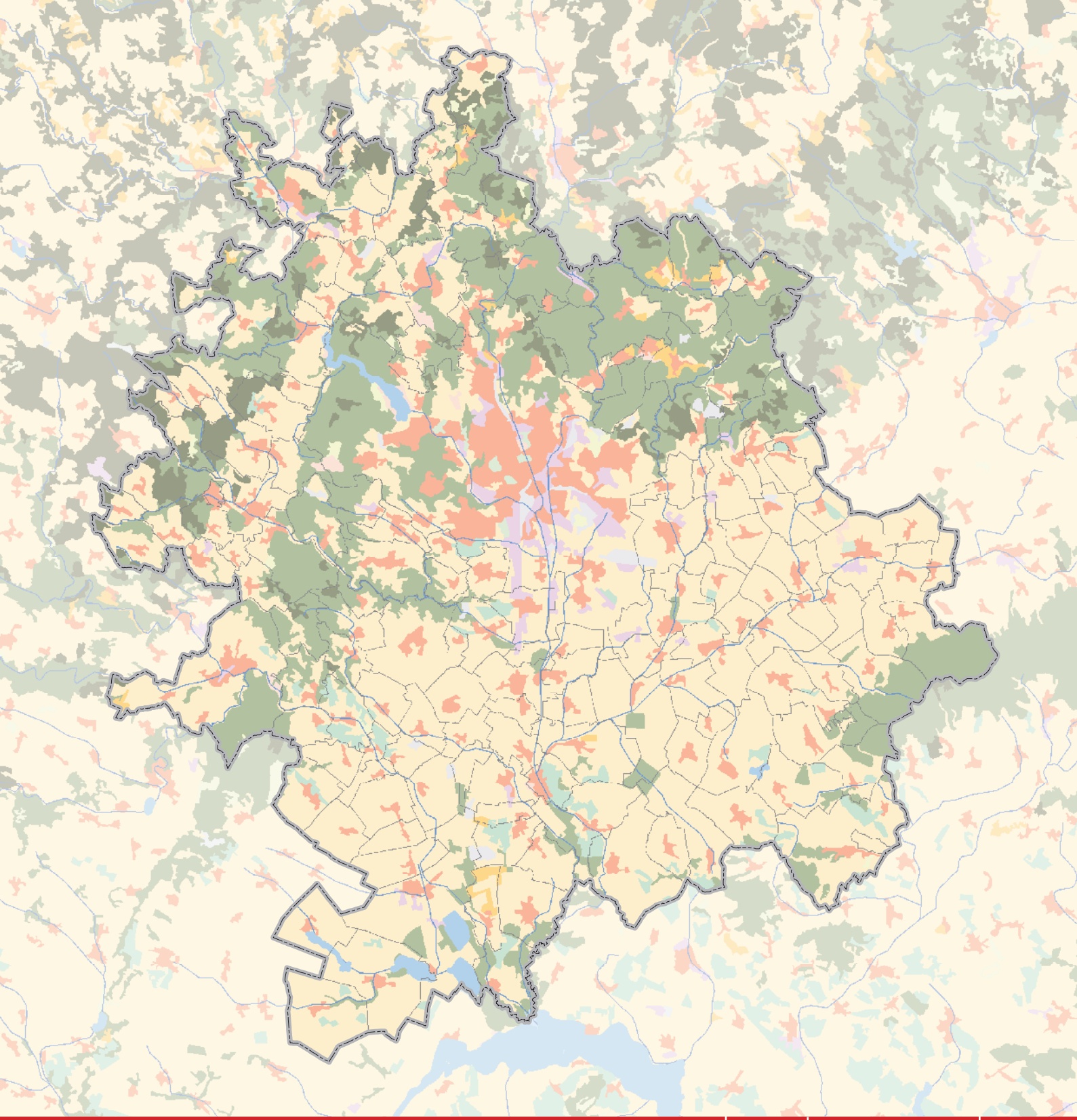

PŮDNÍ POKRYV stav 2012

0 5 15 km

kategorie půdního pokryvu (zjednodušená klasifikace CLC)

- zástavba
- sport a rekreace
- průmysl a komerce
- doprava, skládkování, těžba, staveniště
- vodní plochy
- městská zeleň
- vinice, ovocné sady a keře
- listnaté a smíšené lesy
- jehličnaté lesy
- louky, pastviny, řídká vegetace
- zemědělská půda

hranice územních jednotek

- hranice obcí
- hranice BMO

CORINE LAND COVER (CLC) 2012

CORINE (Co-ORdinated INformation on the Environment) je projektem Evropského společenství, jehož cílem je vytvoření databáze environmentálních informací o území. Mapování půdního pokryvu (land cover) je založeno na interpretaci satelitních snímků z družice Landsat. Historie sledování sahá už do 70. let 20. století. Aktuální databáze pochází z družice Landsat 7 a vztahuje se k roku 2012. Pracuje se 44 třídami typu území. Minimální velikost mapované jednotky je 25 hektarů. Měřítko výsledného produktu je 1 : 100 000, přesnost lokalizace je tedy přibližně 100 metrů.

Zdroj tematických dat: CORINE Land Cover 2012

GEOGRAFICKÝ POPIS ÚZEMÍ

Územím Brněnské metropolitní oblasti (BMO) probíhá hranice mezi členitějším celkem Vysočiny a karpatskou, resp. panonskou oblastí zahrnující Středomoravské Karpaty. Samotné město Brno se rozkládá na rozhraní Brněnské vrchoviny, jejíž součástí je i území Moravského krasu, a Dyjsko-svrateckého úvalu.

Byť je současný vztah mezi fyzicko-geografickými podmínkami a prostorovým uspořádáním lidské společnosti relativně slabý, v historii významně ovlivňoval způsoby využití půdy, uspořádání a lokalizaci sídel, stejně jako trasování hlavních dopravních cest. Geografická proměnlivost území BMO se tak viditelně odráží v historicky dané struktuře osídlení či v prostorovém rozložení půdního pokryvu.

Severní a severozápadní část území BMO je typická členitějším reliéfem, vyšší mírou zalesnění a souvisejícím nižším plošným zastoupením zemědělské půdy. Z hlediska historické sídelní struktury jsou pro tuto část BMO ve srovnání s jižní a jihovýchodní částí území BMO charakteristická venkovská sídla spíše menší populační velikosti.

Jižní, respektive jihovýchodní část prostoru BMO vykazuje spíše nížinný charakter narušovaný celky Výhonu a Ždánického lesa. Tomu odpovídá i vyšší zastoupení zemědělské půdy a související nižší míra zalesnění. V jižním a jihovýchodním směru od Brna rovněž narůstá průměrná velikost venkovských sídel jako dílčí důsledek teplejšího klimatu a související vyšší úrodnosti půdy.

Naznačenému krajinnému charakteru odpovídá i zastoupení jednotlivých typů půdního pokryvu. Dominantní kategorií je zemědělská půda pokrývající více než polovinu území BMO (cca 55 %). Následuje kategorie lesů (cca 30 %), v rámci kterých mají

významnou převahu lesy listnaté a smíšené nad lesy jehličnatými. Městská a obecní zástavba pokrývá desetinu území BMO.

Aktuálním vývojovým trendem typickým pro většinu evropských metropolitních oblastí je trvalý nárůst zastavěných území. Procesy rezidenční a komerční suburbanizace soustavně zmenšují plošné zastoupení zemědělských a přírodních celků, zvyšují nároky na dopravní a technickou infrastrukturu a významně přispívají k fragmentaci krajiny.

RELIÉF BMO

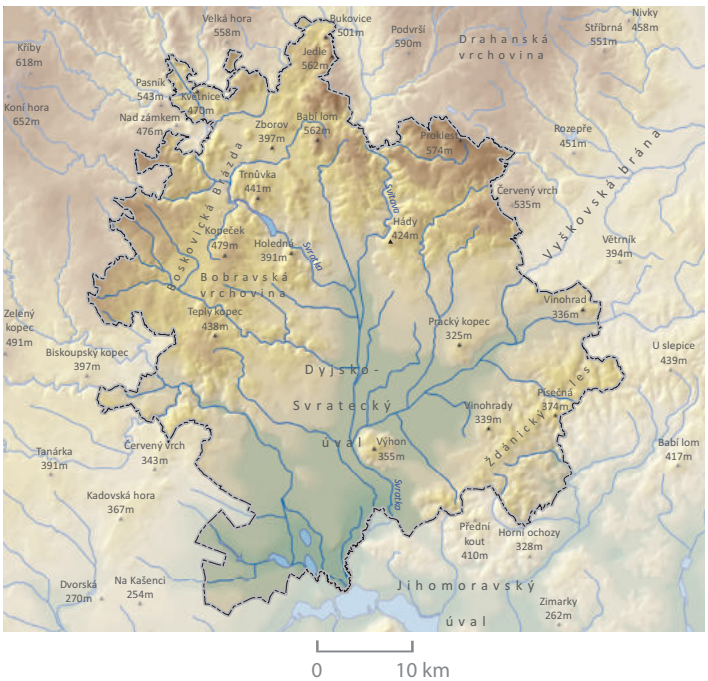

nejnižší bod	nejvyšší bod
ústí řeky Svratky do vodní nádrže Nové Mlýny – 170 m n.m.	vrch Proklest – 574 m n.m.

Zdroj dat: ArcČR 500

PLOŠNÉ ZASTOUPENÍ JEDNOTLIVÝCH TYPŮ PŮDNÍHO POKRYVU NA ÚZEMÍ BMO

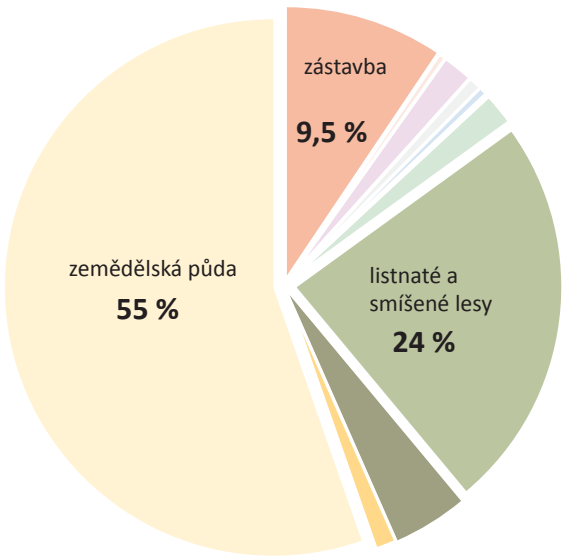

ostatní typy (méně než 5 % plošného zastoupení)

- sport a rekreace (0,5 %)
- průmysl a komerce (2 %)
- doprava, staveniště apod. (0,5 %)
- vodní plochy (0,5 %)
- městská zeleň (0,5 %)
- vinice, ovocné sady (2 %)
- jehličnaté lesy (4,5 %)
- louky, pastviny apod. (1 %)

Zdroj dat: CLC 2012

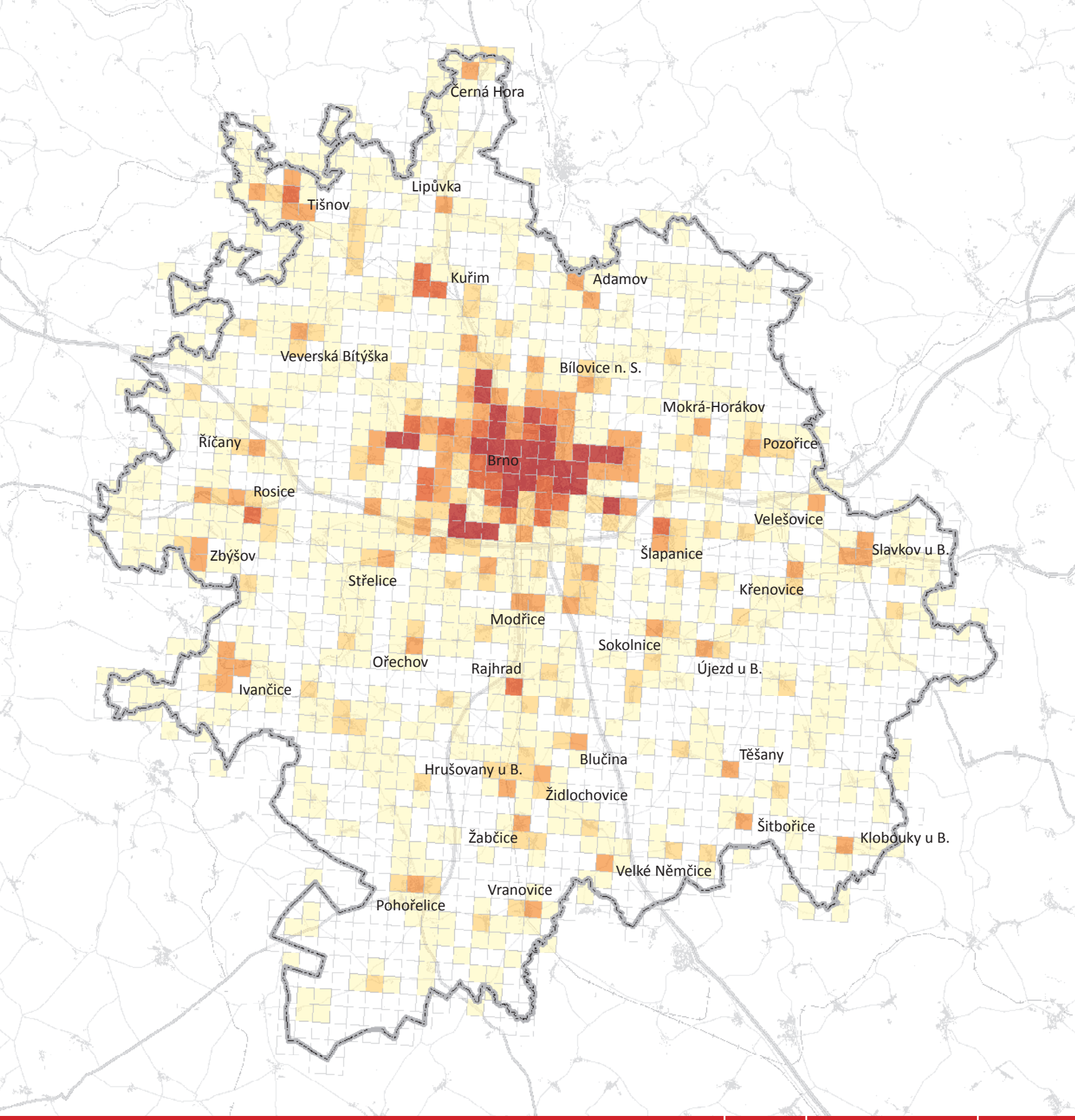

OBYVATELSTVO stav 2011

počet obyvatel ve čtverci 1x1 km

- 0
- 1–500
- 501–1000
- 1001–2500
- 2501–5000
- 5001–11 595

hranice Brněnské metropolitní oblasti

gridová data

Hlavní mapa znázorňuje prostorové rozložení obvykle bydlícího obyvatelstva v síti o velikosti čtverce (gridu) 1000 x 1000 metrů. Ve srovnání s obvyklým způsobem znázornění (počet obyvatel vztažený k administrativnímu území obce) dovoluje tato forma přesnější zachycení reálného rozložení obyvatelstva. Při vhodné volbě velikosti gridu je současně zachována rozumná míra územní agregace dat. Nevýhodou jsou vysoké nároky na přesnost prostorové lokalizace vstupních dat a omezená porovnatelnost s klasickými znázorněními.

Zdroj tematických dat: ČSÚ, SLDB 2011

Značně nerovnoměrné rozložení obyvatelstva v území Brněnské metropolitní oblasti (BMO) odráží jak historický průběh urbanizace, tak i působení současných demografických a sídelních procesů.

Zjevná je výrazná dominance Brna, které již od raného středověku svou populační a ekonomickou velikostí významně převyšovalo blízká městská centra. Populační růst Brna byl dále výrazně urychlen nástupem průmyslové revoluce; již v první polovině 19. století mělo Brno a okolní města a obce (nacházející se dnes v hranicích Brna) okolo 100 000 obyvatel a do roku 1910 se tento počet zdvojnásobil. Populační vývoj ostatních měst a obcí v rámci BMO byl významně ovlivňován výhodností dopravní polohy či průběhem procesu industrializace. Specifickým způsobem zasáhla do demografického vývoje území socialistická industrializace, která zrychlila populační růst vybraných průmyslových center v zázemí Brna (například Tišnov, Kuřim, Adamov).

V BMO jsou nejvíce zastoupeny obce velikostní kategorie 500 až 1000 obyvatel, které tvoří asi 40 % z celkového počtu obcí. Naopak vůbec není zastoupena kategorie měst střední velikosti s 20 až 100 000 obyvateli; druhým největším městem BMO je Kuřim – přibližně třicetkrát menší než Brno.

Současný vývoj je určován metropolizačními procesy, mezi kterými hraje nejzásadnější roli suburbanizace. V uplynulých přibližně 25 letech vykazuje většina obcí v BMO populační zisky, s výjimkou samotného Brna. U převahy obcí v zázemí Brna je přitom růst způsoben zejména vysokými kladnými hodnotami migračního salda. BMO jako celek je populačně růstová přibližně od roku 2000.

Suburbanizace mění prostorové rozložení obyvatelstva v metropolitním areálu Brna a zvětšuje prostorový rozsah některých každodenních aktivit, nicméně i přesto zůstává Brno hlavním pracovním, obslužným a vzdělávacím centrem BMO. Počet obvykle bydlícího obyvatelstva v Brně je tak denně navyšován přibližně o 110 000 přítomných osob využívajících příslušné funkce a služby jádra BMO. Zjevný je tedy nesoulad mezi prostorovým rozložením obvykle bydlícího obyvatelstva (jedná se o tzv. noční obyvatelstvo) a rozložením obyvatelstva v rámci pracovního dne.

ANAMORFÓZA ÚZEMÍ OBCÍ BMO DLE POČTU OBYVATEL

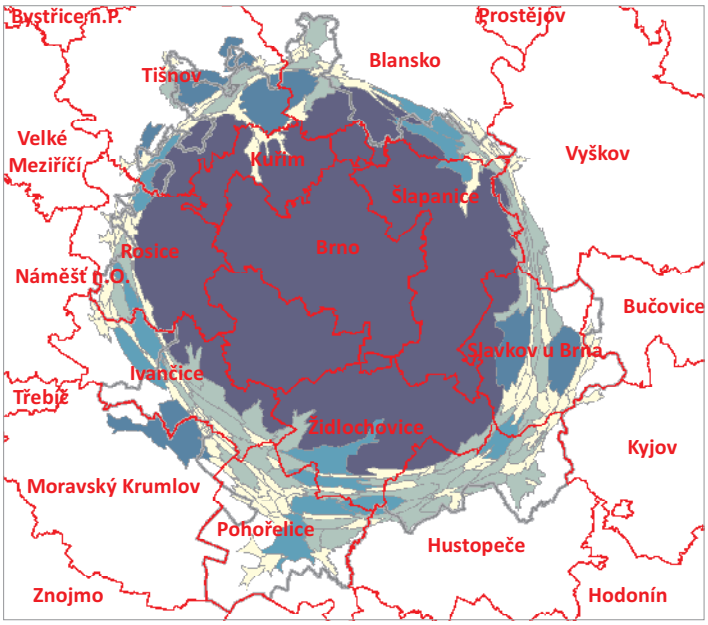

- 112–1000
- 1001–3000
- 3001–6000
- 6001–12 000
- 12 001–369 158
- hranice SO ORP

Schéma využívá metodu kartografické anamorfózy. Tato metoda pozměňuje (zvětšuje či zmenšuje) reálnou plochu území na základě jiného ukazatele – v tomto případě zobrazená rozloha obce odpovídá počtu obyvatel obce. Město Brno tedy ve schématu zvětšuje svou plochu na úkor okolních obcí.

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

VÝVOJ POČTU OBYVATEL V OBCÍCH BMO MEZI ROKY 1991–2011

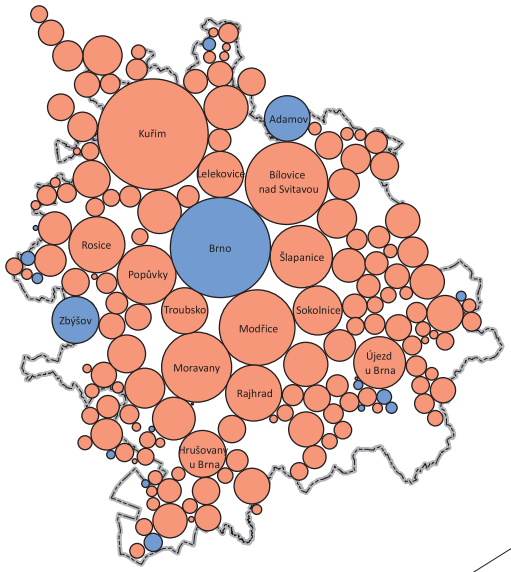

přírůstek

úbytek

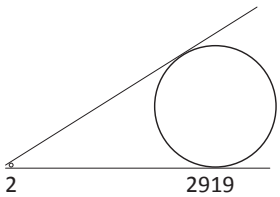

Rajhrad název obce s přírůstkem/úbytkem více než 500 osob

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 1991, 2011

VĚKOVÁ STRUKTURA stav 2011

0 5 15 km

index stáří v obcích BMO a městských částech

- 0–60,0
- 60,1–80,0
- 80,1–100,0
- 100,1–135,0
- 135,1–240,9

- hranice obcí
- hranice MČ
- hranice BMO
- hranice SO ORP

věková struktura v SO ORP

index stáří

Index stáří patří k základním demografickým ukazatelům používaným k hodnocení věkové struktury obyvatelstva. Výpočet ukazatele je založen na vzájemném srovnání starší a dětské složky obyvatelstva, v našem konkrétním případě index vyjadřuje počet osob ve věku 65 a více roků na počet dětí ve věku do 14 let. Index je obvykle vynásoben číslem 100 (počet starších osob přepočítaný na 100 dětí), hodnoty 100 a více pak označují obce spíše se starším a hodnoty do 100 obce se spíše mladším obyvatelstvem.

index stáří: ČR 110,5; BMO 120,4

Zdroj tematických dat: ČSÚ, SLDB 2011

VĚKOVÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA

Věková struktura obyvatelstva Brněnské metropolitní oblasti (BMO), měřená buď prostřednictvím indexu stáří, anebo podílů hlavních věkových kategorií na obyvatelstvu celkem, je ve srovnání s ČR o něco méně příznivá. Na poněkud vyšším zastoupení starší složky obyvatelstva se ovšem v důsledku své velké demografické váhy výrazně podílí samotné Brno, v němž index stáří dosahuje hodnoty 135,8.

Vysoké absolutní i relativní zastoupení osob v seniorských věkových kategoriích je ve velkých městech České republiky včetně Brna tradiční záležitostí, příčin tohoto jevu je více. Hovořit můžeme zejména o vlivu dobré dostupnosti zdravotní péče a s tím spojenou o něco vyšší nadějí dožití a z geografického hlediska i o procesu suburbanizace. Ten se totiž většinou projevuje vystěhováváním osob v produktivním a zároveň nejplodnějším věku, nejčastěji ve věkových kategoriích mezi 25. a 45. rokem života, do obcí v zázemí. V důsledku toho obyvatelstvo jádrového města relativně stárne a populace okolních suburbanizovaných obcí relativně mládne.

Dopady tohoto procesu jsou následně zesilovány i populační dynamikou, tzn. různě vysokou porodností v důsledku rozdílného relativního zastoupení osob v plodných věkových kategoriích. Vliv suburbanizace na změny věkové struktury obcí je viditelný i v mapě BMO, vedle stárnoucího Brna se totiž v jeho bezprostředním suburbánním zázemí nachází řada obcí s nejmladší či velmi mladou věkovou strukturou – jmenovitě lze zmínit např. obce ležící ve správních obvodech obcí s rozšířenou působností Kuřim či Šlapanice. Ve větší vzdálenosti od Brna již vliv suburbanizace slábne. Spolu s ním ztrácí jasný interpretační rámec také prostorové rozložení věkové struktury obyvatelstva a stává

se spíše důsledkem kombinace většího množství specifických faktorů.

Věková struktura obcí BMO se bude v příštích letech v důsledku demografického stárnutí pravděpodobně zhoršovat. Tento proces je u nás důsledkem jak snížení porodnosti, tak i prodlužování délky života. Index stáří v současnosti roste vysokým tempem v souvislosti se stárnutím silných ročníků narozených po druhé světové válce, další vlnu intenzivního nárůstu indexu stáří pak lze očekávat ve druhé polovině 30. let, tedy poté, co věkovou hranici 65 roků začnou překonávat populačně silné ročníky narozené v 70. letech 20. století.

VĚKOVÁ STRUKTURA BMO

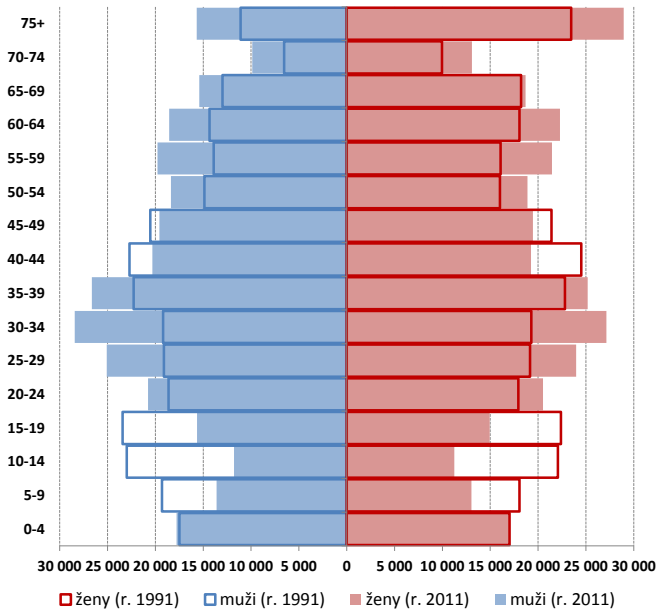

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 1991, 2011

PRŮMĚRNÝ VĚK V OBCÍCH BMO

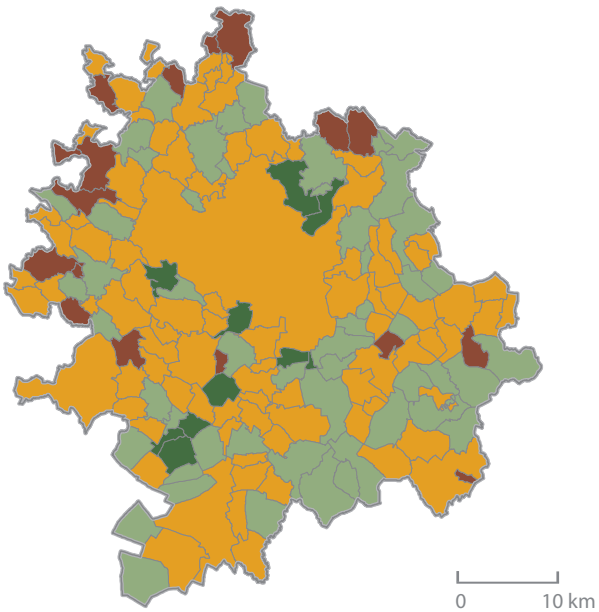

34,8–38,9
39,0–40,9
41,0–42,9
43,0–45,7

průměr ČR: 41,0

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

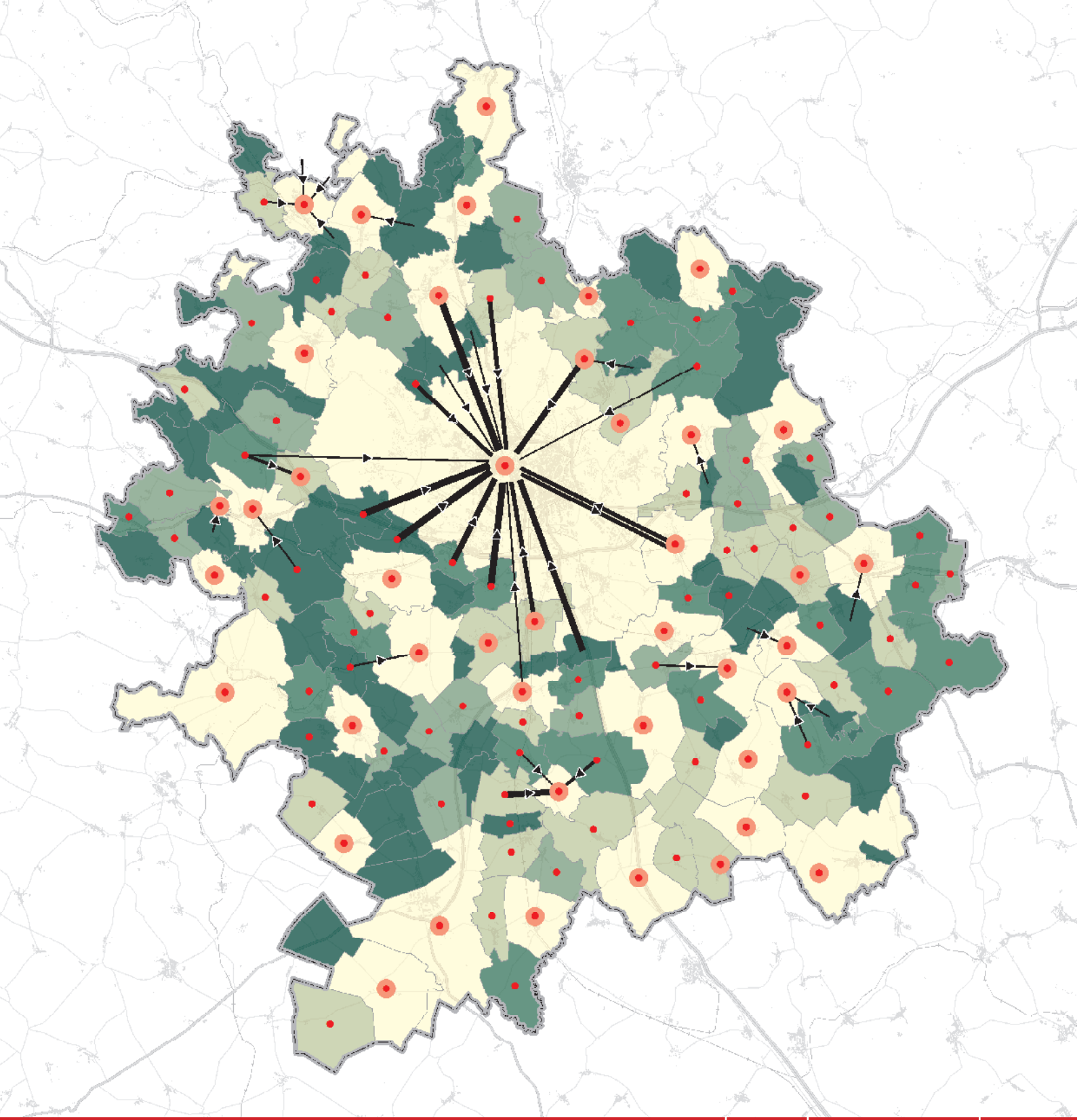

DOJÍŽĎKA DO ZÁKLADNÍCH ŠKOL stav 2011

0 5 15 km

podíl dětí 0–14 let vyjíždějících do ZŠ mimo obec bydliště

- 1–25 %
- 26–45 %
- 46–55 %
- 56–75 %
- 76–100 %

vybrané proudy dojížďky do základních škol (počet dětí)

- 40–50
- 51–60
- 61–75
- 76–100
- 101–166

ZŠ v obci

- pouze 1. stupeň
- 1. a 2. stupeň

index vzdělanosti

Index vzdělanosti patří k důležitým ukazatelům hodnocení struktury obyvatelstva podle nejvyššího dosaženého vzdělání. Ukazatel má charakter váženého průměru, jednotlivým úrovním vzdělání jsou přisouzeny tyto váhy: základní vzdělání – 1, střední vzdělání bez maturity – 2, střední vzdělání s maturitou – 3, vysokoškolské vzdělání – 4.

V případě, že by v obci měli všichni obyvatelé jen základní vzdělání, výsledná hodnota indexu bude 1, v případě, že všichni dosáhnou vzdělání vysokoškolského, hodnota indexu bude činit 4. Výhodou ukazatele je schopnost přehledně srovnat úroveň vzdělanosti mezi posuzovanými obcemi prostřednictvím jednoho čísla.

Zdroj tematických dat: ČSÚ, SLDB 2011

ŠKOLSTVÍ A VZDĚLANOST

Vzdělanostní úroveň obyvatelstva Brněnské metropolitní oblasti (BMO) je ve srovnání s ČR relativně vysoká. Tento fakt je dán především vysokým podílem vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v Brně a v suburbanizovaných obcích v jeho zázemí. Měřeno indexem vzdělanosti existuje viditelný rozdíl mezi centrální, resp. severní částí BMO a částí jižní.

V souladu s republikovým trendem pokračuje i v posledních dvou desetiletích růst vzdělanostní úrovně. Tento fakt je nejvíce patrný právě u migračně nejziskovějších obcí brněnského zázemí, ve kterých v důsledku suburbanizace přibývají především nadprůměrně vzdělaní obyvatelé. Lze předpokládat, že Brno a užší území BMO budou i nadále zvyšovat vzdělanostní úroveň, a to jako důsledek nabídky velkého množství kvalitních vzdělávacích příležitostí (především v oblasti vysokého školství) a pracovních míst ve špičkových vědecko-výzkumných zařízeních. Určitým rizikem tohoto vývoje je ovšem vznik tzv. duální metropole, jejíž sociální struktura bude rozdělena na vrstvu dobře vzdělaných a kvalifikovaných obyvatel a na vrstvu obyvatel méně vzdělaných a méně kvalifikovaných či nekvalifikovaných.

Z hlediska funkčních vztahů uvnitř území BMO jsou důležité proudy dojížďky do středních a základních škol. V případě středního školství je jejich prostorová charakteristika poměrně jednoduchá, neboť Brno si díky vysokému počtu středních škol vytváří jednoznačný spádový region. Ten přitom s výjimkami Znojemska, Pomoraví a Boskovicka pokrývá dokonce velkou část území celého Jihomoravského kraje.

Komplikovanější je prostorová situace v případě základního školství, jehož spádové oblasti si stále udržují místní, resp. mikroregionální měřítko. V období po roce 1990 byla mapa základního školství ovlivňována územně proměnlivými dopady demografických změn a často také selektivně působícími procesy rezidenční suburbanizace. Podíl dětí vyjíždějících do školy mimo území obce je významně ovlivněn přítomností školy v obci, jejím typem (jeden či dva stupně), velikostí obce, počtem dětí a rovněž intenzitou suburbanizačních procesů v obci – v případě domácností suburbánních migrantů je zvýšená pravděpodobnost toho, že děti budou společně s rodiči dojíždět za základním vzděláním do centra (Brna), a to i přesto, že je v obci bydliště přítomna základní škola.

INDEX VZDĚLANOSTI OBYVATELSTVA V OBCÍCH BMO

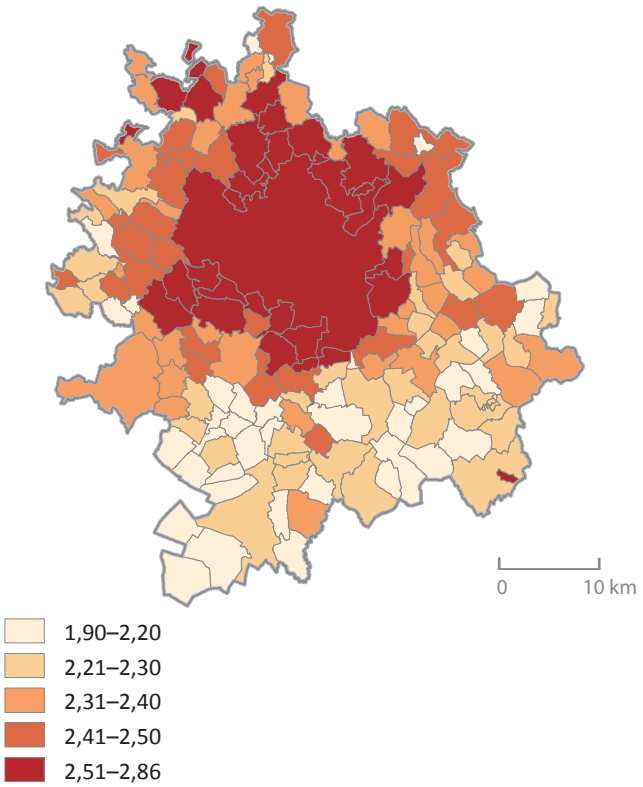

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

ZMĚNA INDEXU VZDĚLANOSTI V OBCÍCH BMO MEZI ROKY 1991–2011

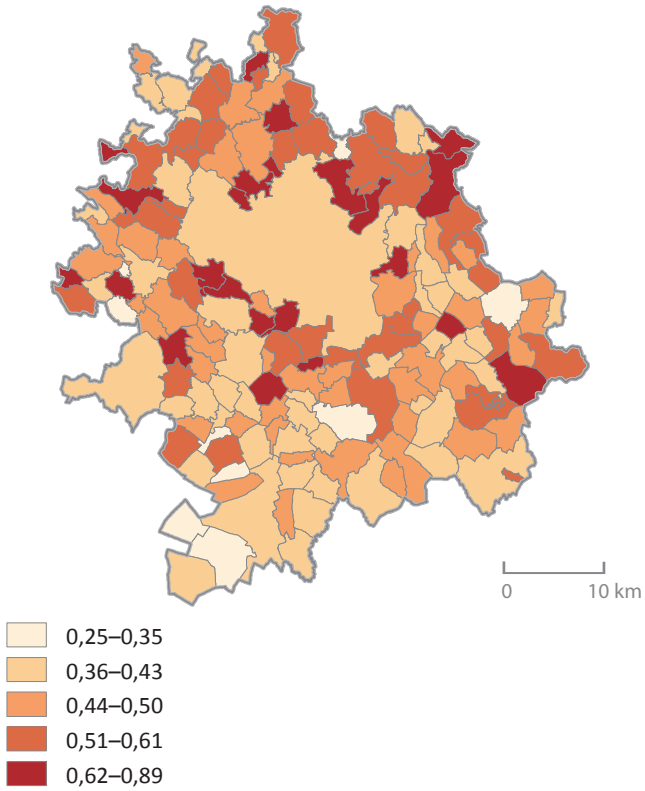

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 1991, 2011

EKONOMICKÁ STRUKTURA stav 2011

0 5 15 km

počet a struktura ekonomicky aktivních obyvatel

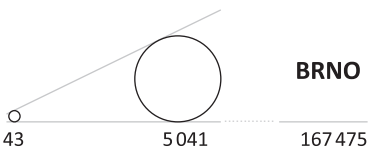

- primér (zemědělství, těžba)
- sekundér (průmysl, stavebnictví)
- terciér (doprava, maloobchod atd.)
- pokročilý terciér (veřejná správa, finančnictví, vzdělávání atd.)

typy obcí dle sektorové příslušnosti ekonomicky aktivních obyvatel

- obslužný typ; nižší zastoupení primeru a sekundéru, vyšší zastoupení terciéru, a to i pokročilého
- zemědělsko-obslužný typ; vyšší zastoupení primeru a terciéru
- průmyslově-obslužný typ; vyšší zastoupení sekundéru a terciéru
- smíšený typ; vyšší zastoupení primeru, průměrné zastoupení sekundéru a pokročilého terciéru
- průmyslový typ; velmi vysoké zastoupení sekundéru, nižší zastoupení ostatních sektorů
- městský typ; velmi nízké zastoupení primeru, velmi vysoké zastoupení pokročilého terciéru
- zemědělský typ; velmi vysoké zastoupení primeru, vyšší zastoupení sekundéru

(charakteristiky typů jsou vztaženy k průměrným hodnotám zastoupení jednotlivých sektorů ve struktuře ekonomicky aktivního obyvatelstva BMO)

Zdroj tematických dat: ČSÚ, SLDB 2011

EKONOMICKÁ STRUKTURA OBYVATELSTVA

Struktura ekonomicky aktivního obyvatelstva v obcích Brněnské metropolitní oblasti (BMO) odráží aktuální socio-ekonomické procesy odehrávající se v druhé nejsilnější městské ekonomice v ČR. V současnosti dvě třetiny ekonomicky aktivního obyvatelstva v BMO příslušejí do terciárního sektoru (různé druhy služeb), necelá třetina do sekundéru (průmysl a stavebnictví) a pouze necelá dvě procenta do priméru (zemědělství a těžba).

Určujícími jsou přitom zejména procesy deindustrializace, které během posledních dvou desetiletí výrazně snížily podíly ekonomicky aktivních obyvatel příslušných k průmyslu a stavebnictví. Takový vývoj je patrný zejména v případě Brna a vybraných obcí v jeho zázemí. Tuto část BMO lze typologicky charakterizovat jako obce s ryze městskou strukturou ekonomicky aktivních obyvatel vyznačující se především zanedbatelným podílem obyvatel ekonomicky aktivních v zemědělství a naopak vysokým zastoupením ekonomicky aktivních obyvatel příslušných k pokročilým službám.

Přes silné deindustrializační trendy stále zůstává v BMO řada obcí s relativně vysokým zastoupením ekonomicky aktivních osob pracujících v sekundéru (průmysl a stavebnictví). Téměř polovina obcí totiž v tomto ukazateli vykazuje vyšší hodnoty, než je průměr za celou BMO, a je nutné je tudíž chápat jako území s ekonomickým profilem odlišným od velkoměstské ekonomiky Brna a jeho těsného zázemí. Ekonomicky aktivní obyvatelstvo z těchto obcí dojíždí jak do Brna, tak za průmyslovými pracovními příležitostmi i v sekundárních pracovních centrech, jako jsou například Modřice, Kuřim, Pohořelice či Slavkov u Brna.

Zemědělský sektor je tradičně silnější zejména v jižních částech BMO, kde nalezneme obce zařazené do kategorií zemědělského, respektive zemědělsko-obslužného typu.

Terciární sektor, v němž pracují zhruba dvě třetiny ekonomicky aktivních obyvatel BMO, představuje vnitřně velmi různorodou kategorii, která zahrnuje profese s rozdílnými nároky na kvalifikaci a rozdílnými příjmovými poměry. Je proto nutné zdůraznit, že tzv. progresivní terciér (služby pro podniky, věda a výzkum, apod.) je v rámci BMO koncentrován především v Brně, zatímco v ostatních obcích BMO jsou zastoupeny spíše běžné typy služeb (maloobchod, zdravotnictví, administrativa a vzdělávání).

VÝVOJ SEKTOROVÉ STRUKTURY EKONOMICKY AKTIVNÍHO OBYVATELSTVA MEZI ROKY 1991–2011

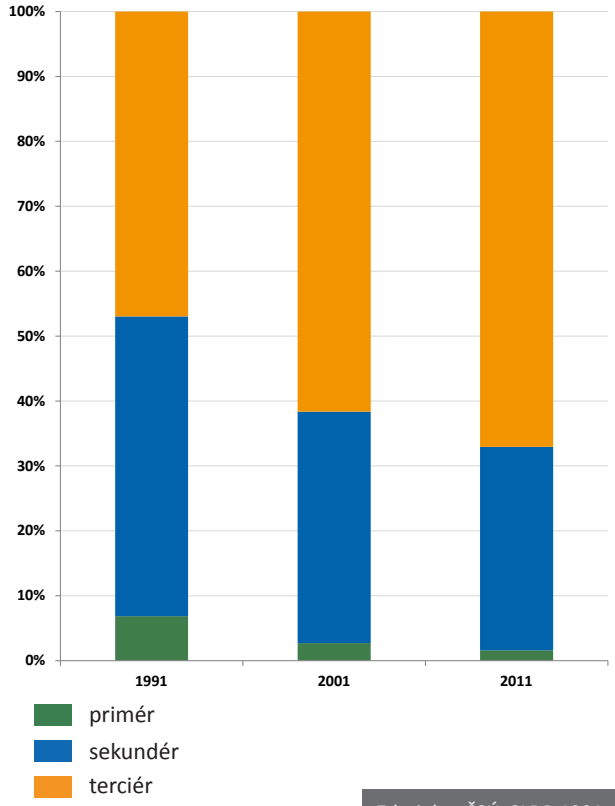

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 1991–2011

PODÍL EKONOMICKY AKTIVNÍCH NA CELKOVÉM POČTU OBYVATEL V OBCÍCH BMO

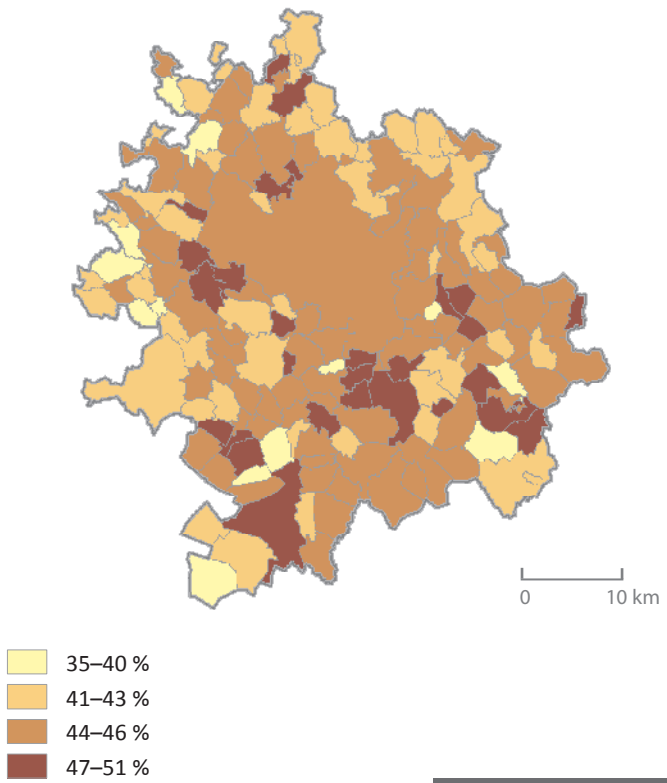

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

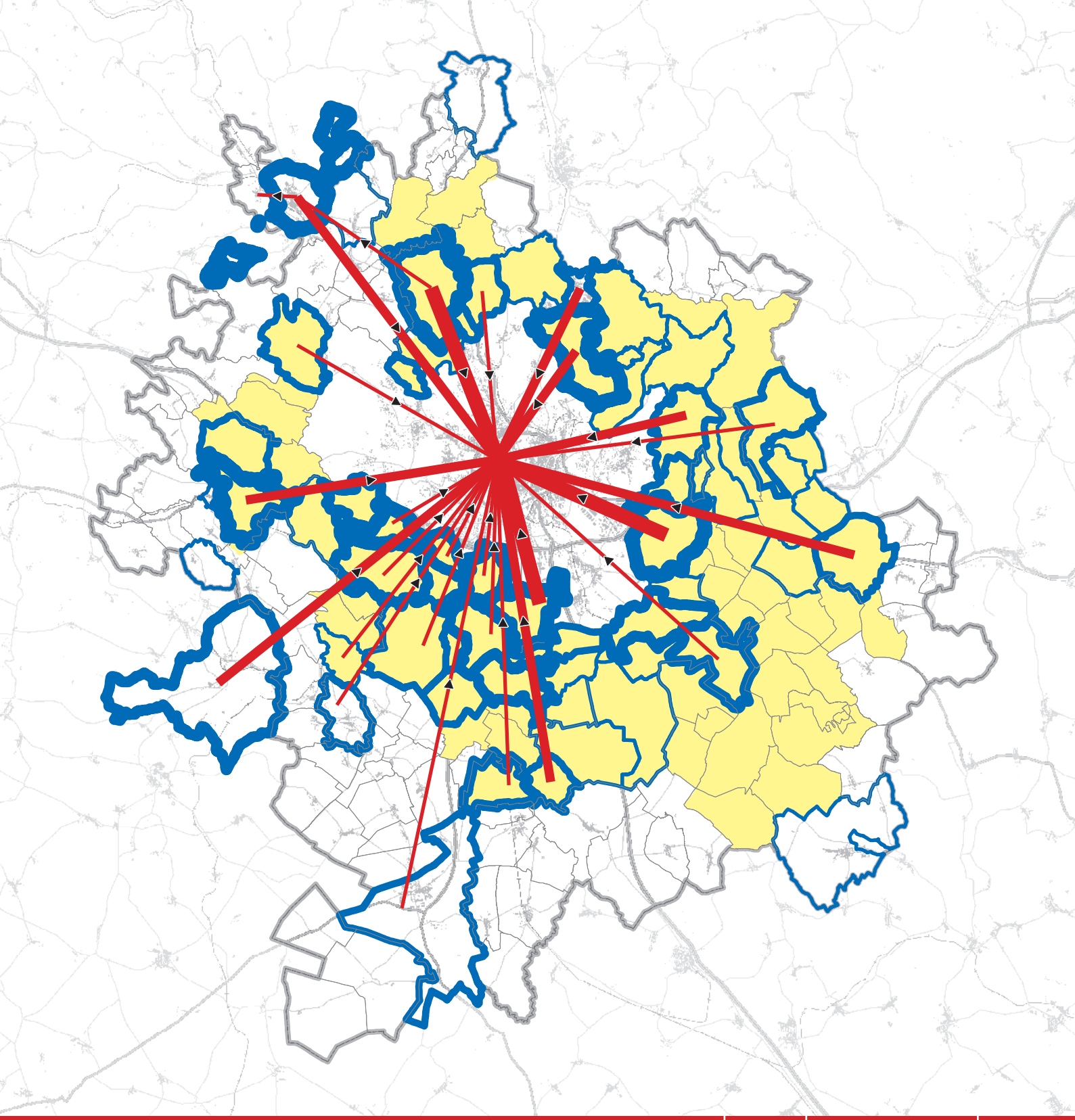

MIGRACE 1991–2014

0 5 15 km

významná migrace z Brna do obcí BMO (počet osob)

- 301–500
- 501–750
- 751–1000
- 1001–3346

ostatní významná migrace v rámci BMO (počet osob)

- 301–500
- 501–1000
- 1001–1763

suburbanizační region

- suburbanizační region Brna

Do suburbanizačního regionu Brna jsou zařazeny ty obce BMO, u kterých proud stěhování z Brna dlouhodobě významně převyšuje migrační proudy z ostatních obcí. Jinými slovy, jde o obce, jejichž celkový přírůstek obyvatelstva stěhováním je od roku 1991 tvořen především přistěhovalými z Brna.

Zdroj tematických dat: ČSÚ 1991–2014

Stěhování obyvatelstva patří k jevům, které propojují metropolitní oblast do jednoho funkčního celku. Migrace sice mohou v řadě případů probíhat ve větším geografickém měřítku než každodenní dojížďka, nicméně v případě metropolitních oblastí lze mezi prostorovým rozsahem pracovních trhů (vymezených především dojížďkou za prací) a rozsahem trhů bytových (daných právě migračními pohyby) předpokládat významnou shodu.

Stěhování je na rozdíl od dojížďky za prací či za službami procesem relativně nevratným, jednosměrným. Velikost migračních proudů a jejich směry jsou většinou výsledkem většího počtu vzájemně se ovlivňujících faktorů – roli hrají ekonomické faktory (uspořádání trhu s byty a pružnost jeho fungování, dostupnost financování bydlení), společensko-kulturní faktory (kulturně podmíněná ochota měnit místo bydliště, módnost či naopak neoblíbenost určité formy bydlení), stejně jako faktory místního charakteru (aktuální situace na místním či regionálním bytovém trhu, nabídka nemovitostí či stavebních pozemků v jednotlivých lokalitách).

V období před rokem 1990 převládaly v území BMO klasické urbanizační procesy, v jejichž rámci migračně ztrácely obyvatelstvo především populačně menší obce, a to ve prospěch větších (městských) center. Období od roku 1990 přibližně do roku 2000 přineslo zásadní obrat. Vybrané obce zejména v těsném zázemí Brna začaly vykazovat zřetelné přírůstky obyvatelstva migrací. Socialistická urbanizace byla postupně vystřídána rozvíjejícími se suburbanizačními procesy. Dominantním zdrojem suburbánních migrantů v rámci BMO bylo Brno, jež se oproti předcházejícímu období posunulo do fáze výrazných migračních ztrát.

V období od roku 2000 do současnosti suburbanizační procesy již výrazně dominují, jejich měřítko přitom pokrývá takřka celé území BMO. Objem stěhování z Brna nebo do něj tvoří významný podíl na celkovém objemu migrací v rámci BMO. Další městská jádra BMO jako např. Tišnov, Rosice, Kuřim, Židlochovice či Šlapanice jsou rovněž cílem významných proudů suburbánní migrace.

V období po roce 2006 dochází k částečnému zvratu negativního populačního vývoje Brna – celkové migrační saldo jádra BMO se přesouvá do kladných hodnot. Migrační přírůstky Brna jsou syceny především zahraniční migrací, respektive stěhováním specifických, spíše mladších skupin obyvatelstva.

MIGRAČNÍ SALDO OBCÍ ZA OBDOBÍ 1991–2014

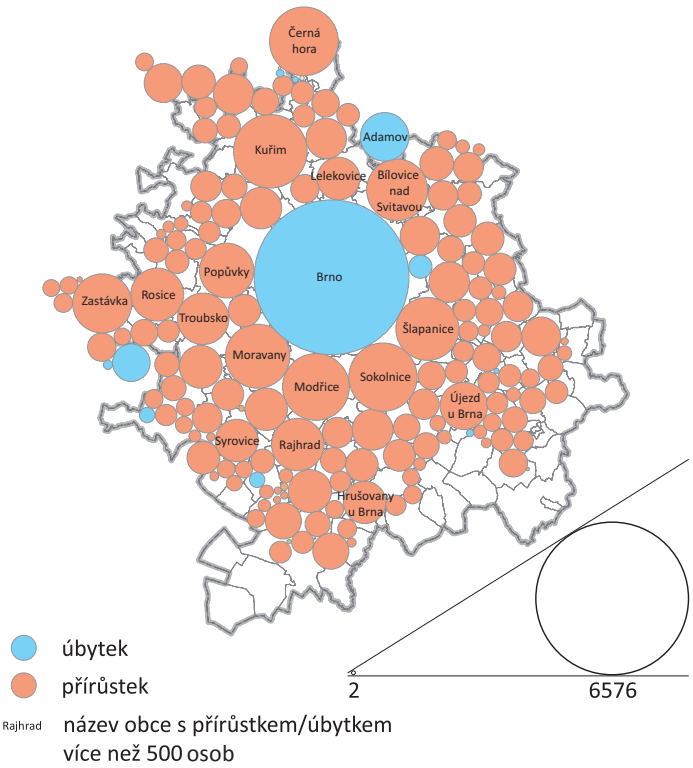

(včetně zahraniční migrace)

Zdroj dat: ČSÚ 2015

MIGRAČNÍ SALDO JEDNOTLIVÝCH VELIKOSTNÍCH KATEGORIÍ OBCÍ ZA OBDOBÍ 1991–2014

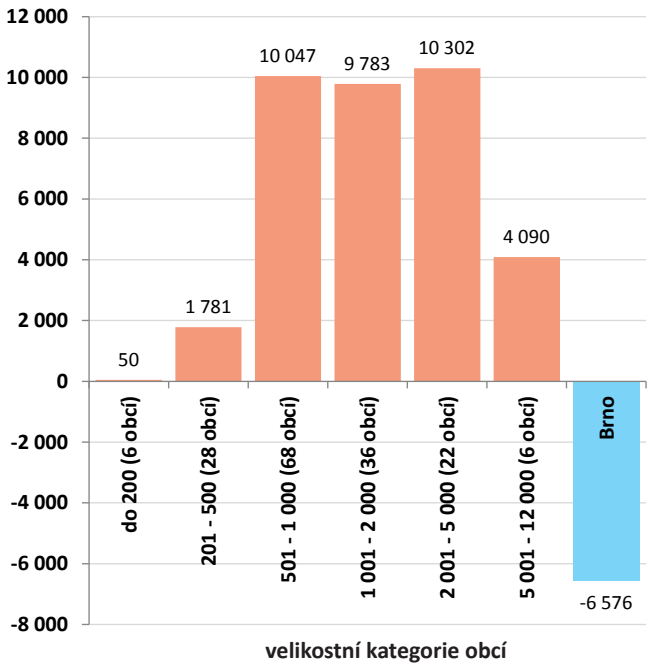

(včetně zahraniční migrace)

Zdroj dat: ČSÚ 2015

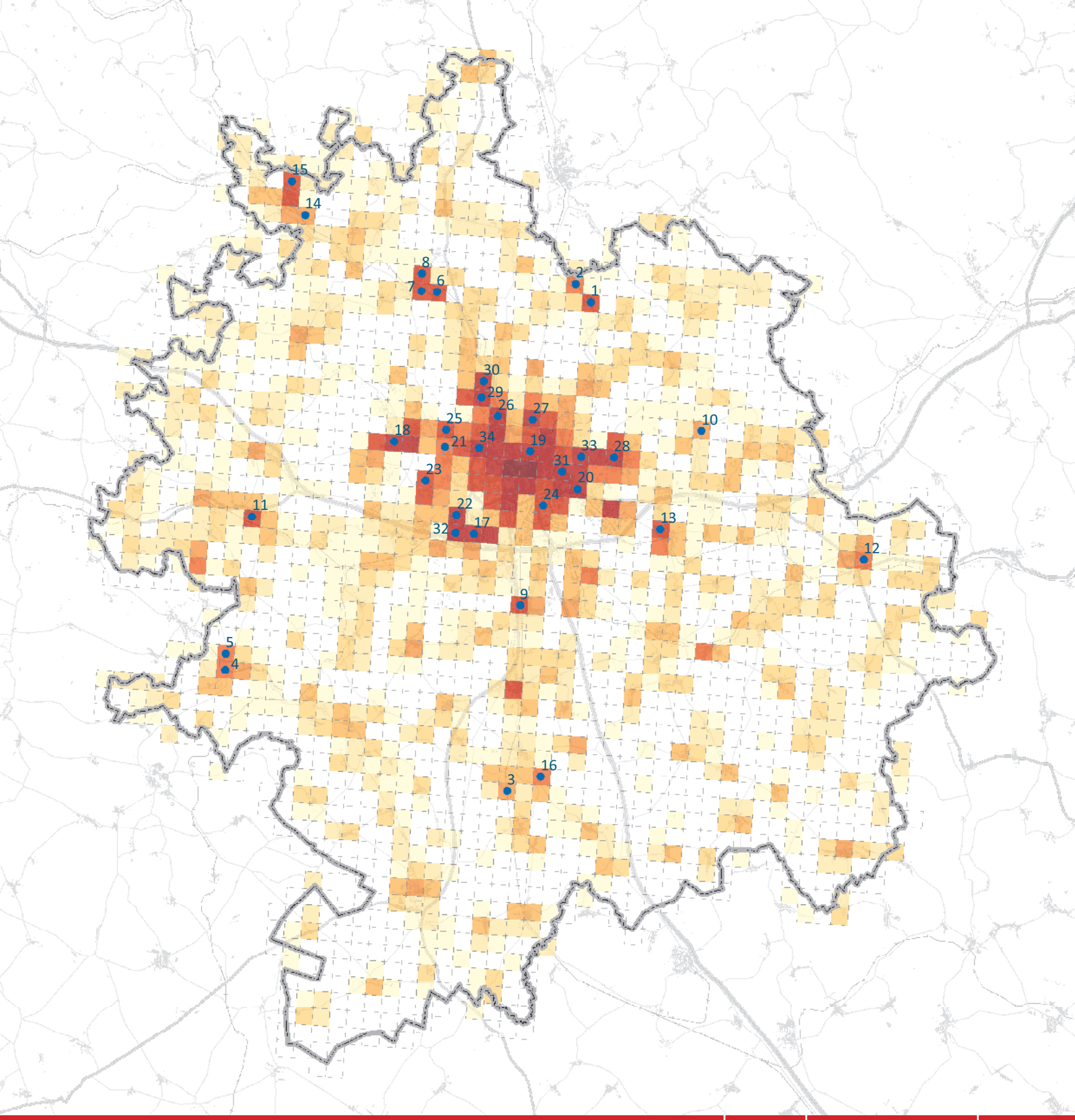

BYTY stav 2011

0 5 15 km

počet bytů ve čtverci 1x1 km

- 0
- 1–25
- 26–100
- 101–250
- 251–500
- 501–750
- 751–1000
- 1001–2500
- 2501–5000
- 5001–7074

Zdroj tematických dat:
ČSÚ, SLDB 2011

panelová sídliště v obcích BMO (v hlavní mapě označená číslem)

(panelové sídliště = soubor bytových domů se stěnovými panely jako materiálem nosných zdí)

obec	sídliště
Adamov	Ptačina (1), Horka (2)
Hrušovany u Brna	Sídliště (3)
Ivančice	Staré sídliště (4), Nové sídliště (5)
Kuřim	Na Loučkách (6), Popkova (7), Na Královkách (8)
Modřice	Sadová (9)
Mokrá-Horákov	Mokrá (10)
Rosice	Kamínky (11)
Slavkov u Brna	Zlatá Hora (12)
Šlapanice	Brněnská (13)
Tišnov	Pod Klucaninou (14), Pod Květnicí (15)
Židlochovice	Družba (16)
Brno	Bohunice (17), Bystrc (18), Č. Pole (19), Juliánov (20), Jundrov (21), Kamenný Vrch (22), Kohoutovice (23), Komárov (24), Komín (25), Královo Pole (26), Lesná (27), Líšeň (28), Medlánky (29), Řečkovice (30), Stará Osada (31), S. Lískovec (32), Vinohrady (33), Žabovřesky (34)

Rozmístění bytového fondu v rámci Brněnské metropolitní oblasti (BMO) odpovídá prostorovému rozložení obyvatelstva, takže v Brně je evidován zdaleka největší počet obydlených bytů v rámci BMO (celkem 163 596 bytů dle censu 2011). Velikost bytového fondu v ostatních městech a obcích BMO je řadově nižší (např. Kuřim – cca 4300 bytů, Tišnov – cca 3650 bytů).

Rozdíly mezi jednotlivými obcemi BMO spočívají rovněž ve struktuře bytového fondu. Zatímco v Brně a zejména ve vybraných větších (městských) sídlech BMO (Kuřim, Tišnov, Modřice, Adamov či Zbýšov) mají převahu byty v bytových domech, ve většině ostatních obcí, a to i populačně větších (např. Šlapanice, Pohořelice) již převažují byty v domech rodinných. Celkový poměr počtu bytů v rodinných a bytových domech je v území BMO přibližně 2 ku 3 (více než 90 000 bytů v rodinných domech, téměř 150 000 bytů v bytových domech). Tento poměr je zásadně ovlivněn strukturou bytového fondu v Brně, byty v rodinných domech tvoří většinu v celkem 159 obcích BMO.

V BMO vrcholila výstavba nových bytů zejména v roce 2007 a vysoké nárůsty počtu nových bytů bylo možné zaznamenat ještě v letech 2008 a 2009. Poté nastává jistý útlum, přírůstky se od té doby pohybují okolo hodnot 2200 – 2300 nových bytů ročně. Územní rozložení nové výstavby je výrazně určováno jednak populační velikostí obcí a jednak lišící se prostorovou intenzitou rezidenční suburbanizace. Nejvyšší absolutní přírůstky nových bytů lze proto v posledním desetiletí zaznamenat především v Brně (více než 15 000 nových bytů) a dále ve větších obcích BMO. Vysoká intenzita nové výstavby je rovněž charakteristická pro suburbanizované obce zejména v těsném zázemí Brna.

Nejmenší přírůstky nových bytů vykazují především malé a v rámci BMO periferně položené obce.

Specifickou kategorií domovního fondu jsou panelové domy, resp. panelová sídliště. V případě BMO jsou velká sídliště soustředěna zejména v Brně, nicméně menší soubory panelových domů lze nalézt i v dalších městech BMO – více než 1000 bytů v panelových domech lze nalézt například v Kuřimi, Tišnově či Adamově.

POČET BYTŮ V RODINNÝCH A BYTOVÝCH DOMECH

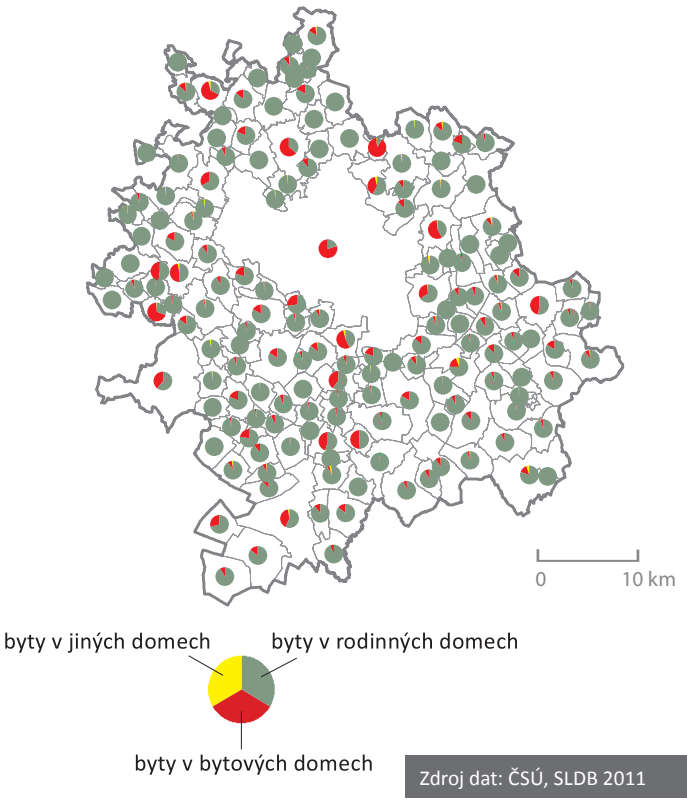

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

POČET NOVÝCH BYTŮ V OBCÍCH BMO

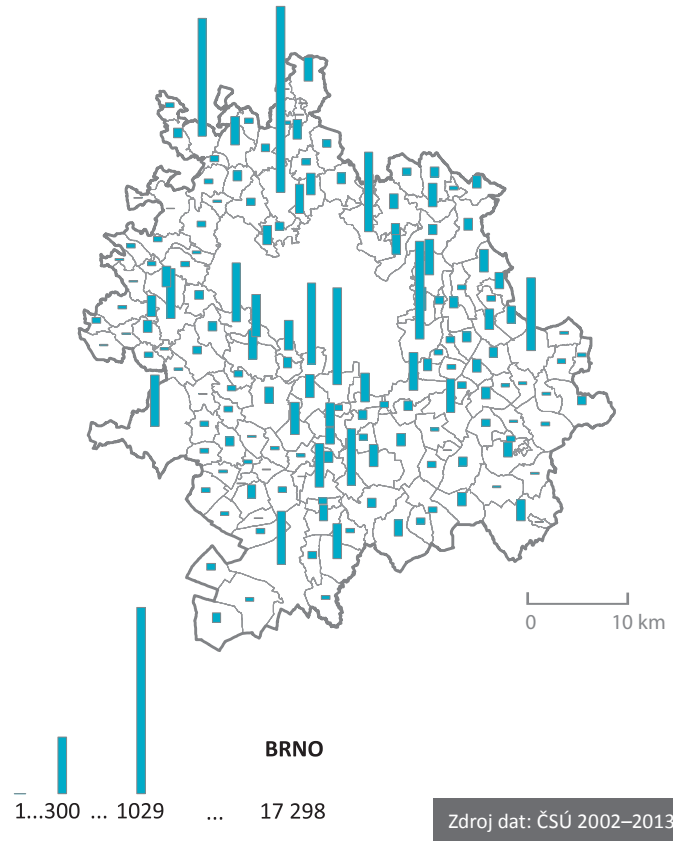

Zdroj dat: ČSÚ 2002–2013

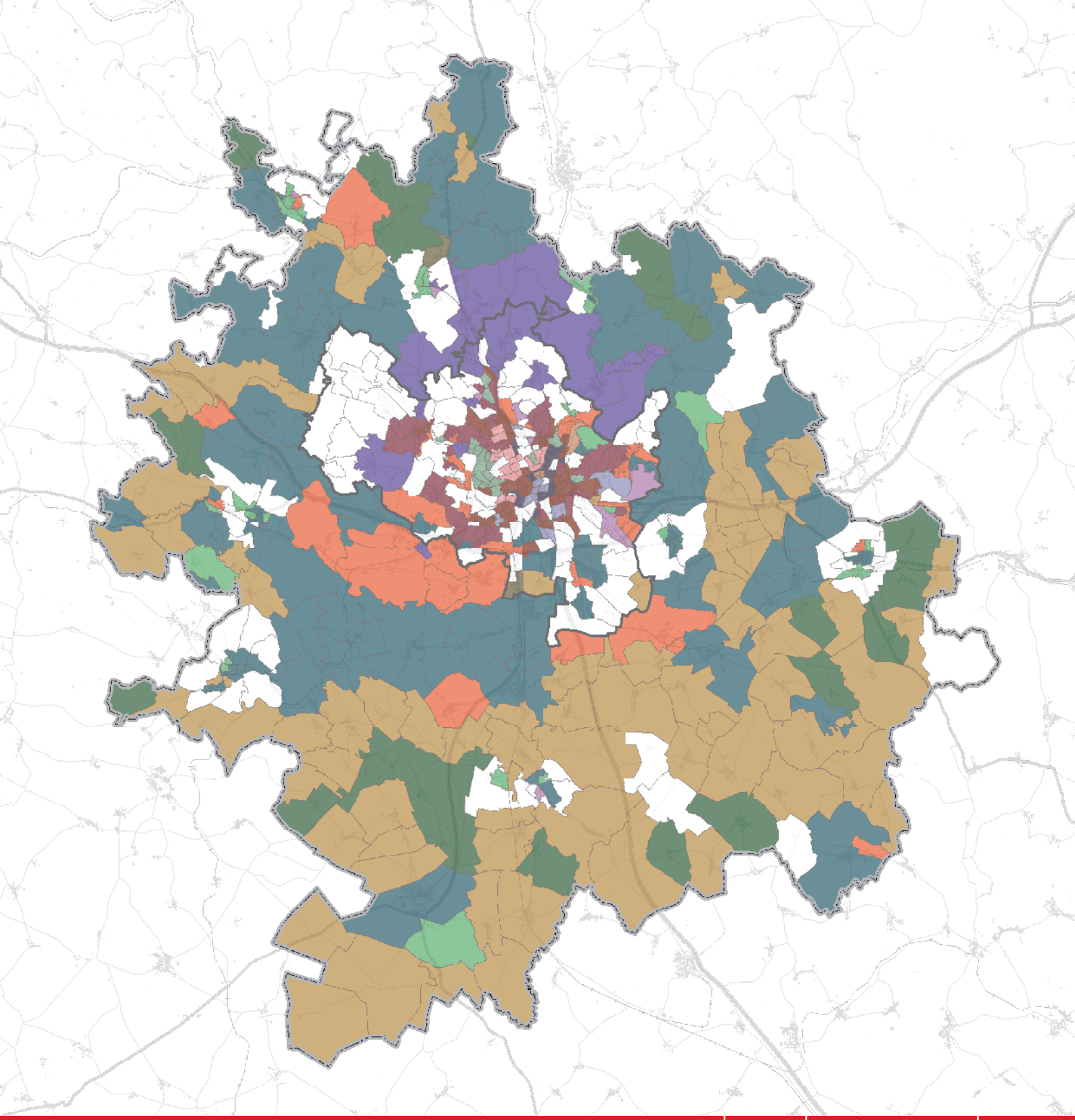

TYPY ÚZEMÍ stav 2011

0 5 15 km

typ základní sídelní jednotky

- dělnické lokality v menších střediscích zaměstnanosti BMO
- přechod mezi suburbanizovanými oblastmi a „tradičním“ venkovem
- suburbanizované území, zaměstnanecká orientace na pokročilý terciér
- „tradiční“ venkovské zázemí
- městský mix
- vnitroměstské lokality s nízkým statusem
- zachovalé městské čtvrti s kvalifikovanou populací
- atraktivní městské vilové čtvrti s vysokým sociálním statusem
- vnitroměstské dělnické lokality
- „vnější město“ a suburbie se zaměstnaneckou orientací na nižší terciér
- městská sídlištní zástavba s (převážně) kvalifikovanou populací
- vyloučené lokality převážně vnitřního města
- příměstské bydlení obyvatel s nejvyšším vzdělanostním profilem
- atypické lokality
- venkovská periferie BMO s nižším vzdělanostním profilem
- ZSJ nezařazené do typologie

Zdroj dat: Sociodemografická analýza BMO 2014

SOCIODEMOGRAFICKÁ TYPOLOGIE

Hlavní mapa představuje typologii dílčích území v rámci Brněnské metropolitní oblasti (BMO), vytvořenou na základě sociodemografických ukazatelů popisujících charakteristiky obyvatelstva, domácností a bytového, resp. domovního fondu. Základní územní jednotkou, se kterou se v typologii pracuje, je základní sídelní jednotka (ZSJ, do výpočtů přitom byly zahrnuty pouze ZSJ, které podle censu z roku 2011 měly více než 100 obyvatel, takže v rámci BMO se uvažovalo celkem se 442 ZSJ).

Typologie je výsledkem aplikace metod faktorové a shlukové analýzy. Podstatou faktorové analýzy je snížení velkého množství proměnných na menší, lépe interpretovatelný počet obecnějších faktorů, a to bez významnější ztráty informace o variabilitě původního souboru proměnných. V tomto konkrétním případě se pracovalo s úvodním počtem téměř 40 proměnných ze Sčítání lidu, domů a bytů 2011, z nichž do samotné faktorové analýzy vstupovala desítka proměnných, na jejichž základě byly identifikovány dva faktory. Tyto faktory vysvětlují více než 70 % celkové variability 10 vstupních proměnných.

První faktor lze pojmenovat jako faktor městského typu bydlení – vyčerpává 47 % variability souboru základních sídelních jednotek. Faktor je sycen především ukazateli podílu bytů v rodinných domech, podílu bytů v bytových domech, podílem nájemních bytů a dalšími proměnnými vázanými především na bytový fond. Hodnoty skóre prvního faktoru jsou zachyceny v příslušném schématu (skóre určuje podíl dané ZSJ na příslušném faktoru).

Druhý identifikovaný faktor je nazván jako faktor vyššího vzdělání a zaměstnanosti žen a vyčerpává 26 % variability. Faktor je naplňován proměnnými podílu osob se základním vzděláním, podílu osob s maturitou a podílu zaměstnaných žen. Schéma faktorových skóre naznačuje rozdělení území BMO na jeho příměstskou část orientovanou na Brno a na jeho okrajové, zejména jižní zóny.

Pomocí shlukové analýzy, do které vstupovalo 18 proměnných, bylo identifikováno 15 typů ZSJ (viz hlavní mapa). Z hlediska plošného zastoupení jsou dobře viditelné různé typy suburbanizovaných území. Poměrně velká část území BMO může být z hlediska sociodemografické typologie zařazena také do kategorie tradičního venkovského zázemí. Pokud budeme zastoupení typů hodnotit skrze jejich podíl na celkové populaci BMO, patří mezi nejvýznamnější logicky kategorie městské sídlištní zástavby.

HODNOTY SKÓRE PRVNÍHO FAKTORU (FAKTOR MĚSTSKÉHO TYPU BYDLENÍ)

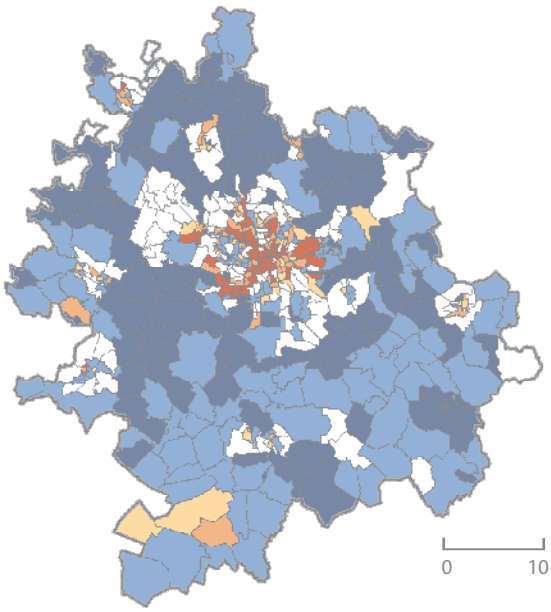

- -1,55– -0,76
- -0,75–0,00
- 0,01–0,40
- 0,41–1,16
- 1,17–3,55
- ZSJ nezařazené do faktorové analýzy

Zdroj dat: Sociodemografická analýza BMO 2014

HODNOTY SKÓRE DRUHÉHO FAKTORU (FAKTOR VYŠŠÍHO VZDĚLÁNÍ)

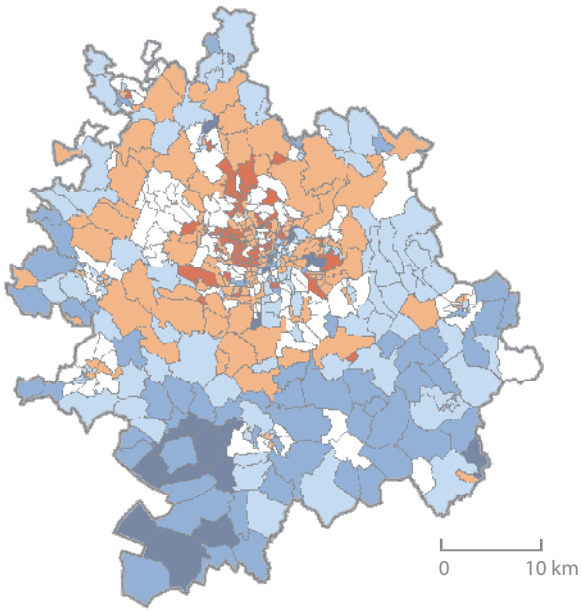

- -5,11– -1,74
- -1,73– -0,65
- -0,64–0,00
- 0,01–0,94
- 0,95–2,25
- ZSJ nezařazené do faktorové analýzy

Zdroj dat: Sociodemografická analýza BMO 2014

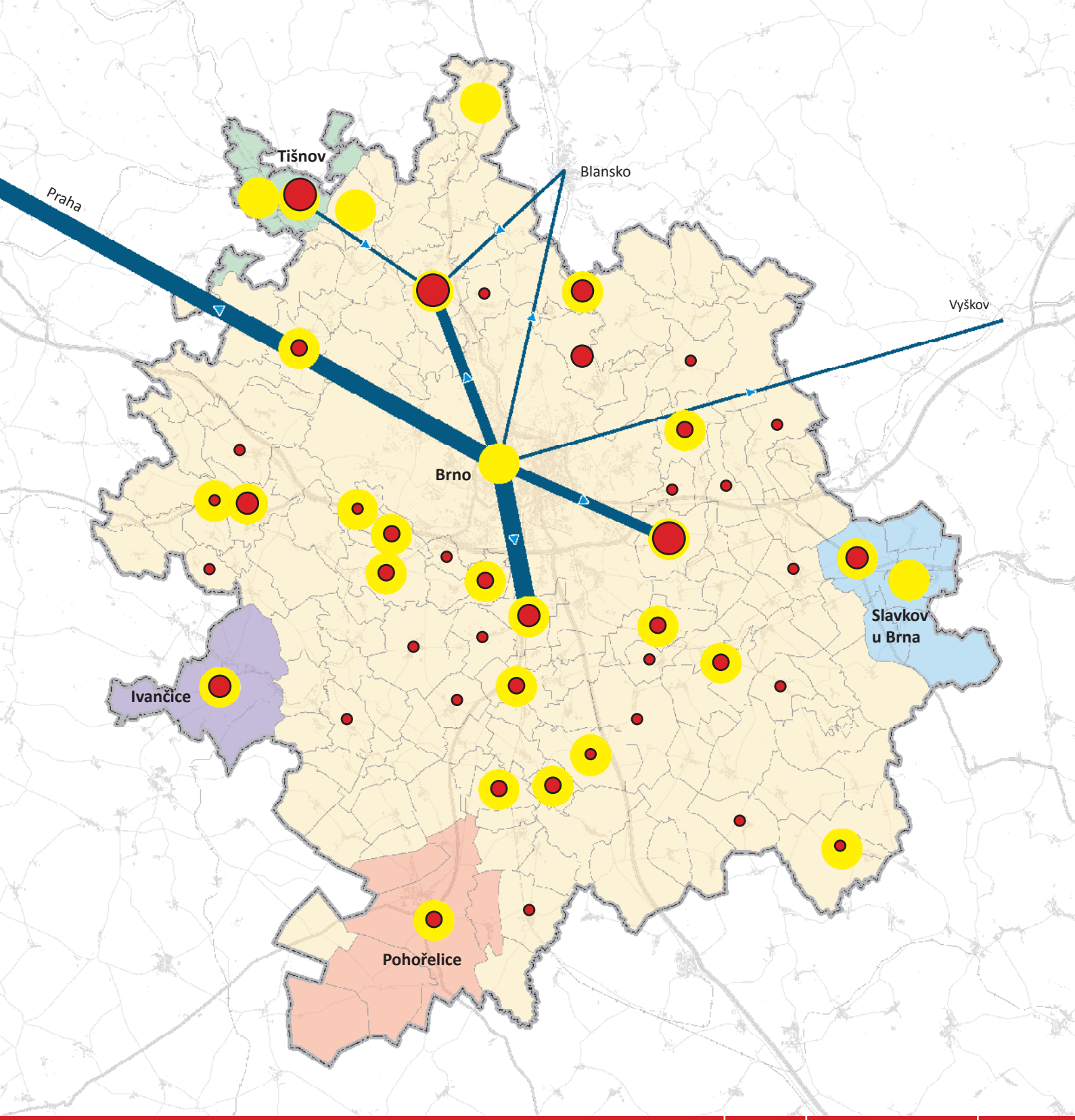

DOJÍŽĎKA ZA PRACÍ stav 2011

0 5 15 km

významná pracovní dojížďka do Brna z obcí BMO

- 300–500
- 501–800
- 801–1100
- 1101–2366

ostatní významná pracovní dojížďka

- 301–500
- 501–1100
- 1101–2704

regiony pracovní dojížďky (pouze části na území BMO)

- Brno
- Ivančice
- Pohořelice
- Slavkov u Brna
- Tišnov

- významná pracovní centra

Zdroj tematických dat: ČSÚ, SLDB 2011

PRACOVNÍ DOJÍŽĎKA

Jedním z typických rysů moderní společnosti je prostorové oddělení místa bydliště a místa pracoviště. Jen menšina ekonomicky aktivních osob v současnosti pracuje z domova. Obvyklá je spíše docházka či dojížďka za prací, často i na poměrně velké vzdálenosti. Každodenní či týdenní přesuny osob za prací patří mezi nejvýznamnější pravidelné prostorové pohyby obyvatelstva. Pro pracujícího člověka představuje dojížďka za prací ústřední osu časové a prostorové organizace pracovního dne. Velice často jsou dojížďkou do zaměstnání určovány místa a časy realizace jiných rutinních aktivit, jako je například využívání základních služeb či školní docházka dětí.

Analýza proudů pracovní dojížďky se využívá pro popis fungování systému osídlení, a to nejčastěji v regionálním či mikroregionálním měřítku. Pomocí pracovní dojížďky lze úspěšně vymezit prostorový dosah jednotlivých trhů práce, stejně jako určit obce, které jsou významnými pracovními centry. Analýza pracovní dojížďky hrála mj. významnou roli i při samotném vymezení Brněnské metropolitní oblasti. Nevýhodou dat o pracovní dojížďce je jejich malá dostupnost – směry dojíždění do zaměstnání jsou v ČR sledovány pouze jednou za dekádu v rámci Sčítání lidu, domů a bytů.

Pracovnímu trhu Brněnské metropolitní oblasti jednoznačně dominuje jedno silné pracovní centrum – Brno. Silná pozice Brna je výsledkem dlouhodobého trendu posilování velkých městských ekonomik, často na úkor menších pracovních center v zázemí. V ukazateli počtu pracovních míst Brno výrazně převyšuje ostatní pracovní centra a představuje tak nejvýznamnější cíl pracovních proudů na území BMO. Oblast pracovního spádu do Brna svým rozsahem zaujímá většinu území metropolitní oblasti. Význam ostatních pracovních center na území BMO je řádově menší. Některá významnější centra, jako například Kuřim, Modřice či Šlapanice, jsou jednoznačnou součástí širšího brněnského trhu práce. Jiná (například Tišnov, Ivančice nebo Slavkov u Brna) vytvářejí díky své vzdálenější poloze od Brna vlastní spádové oblasti, jejichž územní rozsah je ovšem ve srovnání s dojížďkovou oblastí Brna daleko menší.

Oblast BMO je z hlediska pracovních vazeb oblastí relativně uzavřenou. Významnější pracovní proudy překračující hranice BMO směřují především z Brna do Prahy, v menší míře pak z Brna do Blanska či do Vyškova.

PRACOVNÍ DOJÍŽĎKA UVNITŘ BRNA

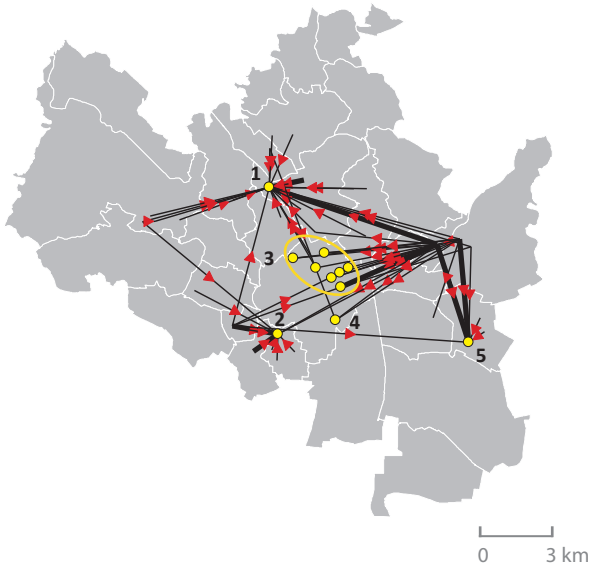

významný pracovní proud
velmi významný pracovní proud
centra dojížďky
městské části

1 - Technologický park, 2 - Fakultní nemocnice, 3 - širší centrum,
4 - administrativní zóna Heršpická, 5 - Černovická terasa

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

VÝVOJ POČTU PRACOVNÍCH CENTER V BMO V LETECH 1991–2011

pracovní centra 1991	podíl 1991 %	pracovní centra 2001	podíl 2001 %	pracovní centra 2011	podíl 2011 %
Brno	62,6	Brno	65,8	Brno	69,3
Kuřim	3,4	Kuřim	3,7	Modřice	5,2
Adamov	2,6	Modřice	2,6	Kuřim	3,9
Modřice	2,5	Tišnov	2,0	Slavkov u Brna	1,6
Tišnov	2,3	Slavkov u Brna	1,7	Pohořelice	1,5
Ivančice	1,8	Ivančice	1,6	Tišnov	1,5
Hrušovany u Brna	1,7	Adamov	1,2	Šlapanice	1,2
Rosice	1,6	Rosice	1,2		
Slavkov u Brna	1,4	Zastávka	1,0		
Zastávka	1,4	Veverská Bítýška	1,0		

V tabulce jsou zahrnuta pracovní centra na území BMO, jejichž podíl na celkovém objemu pracovní dojížďky do všech obcí BMO je vyšší nebo roven 1 %.

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 1991–2011

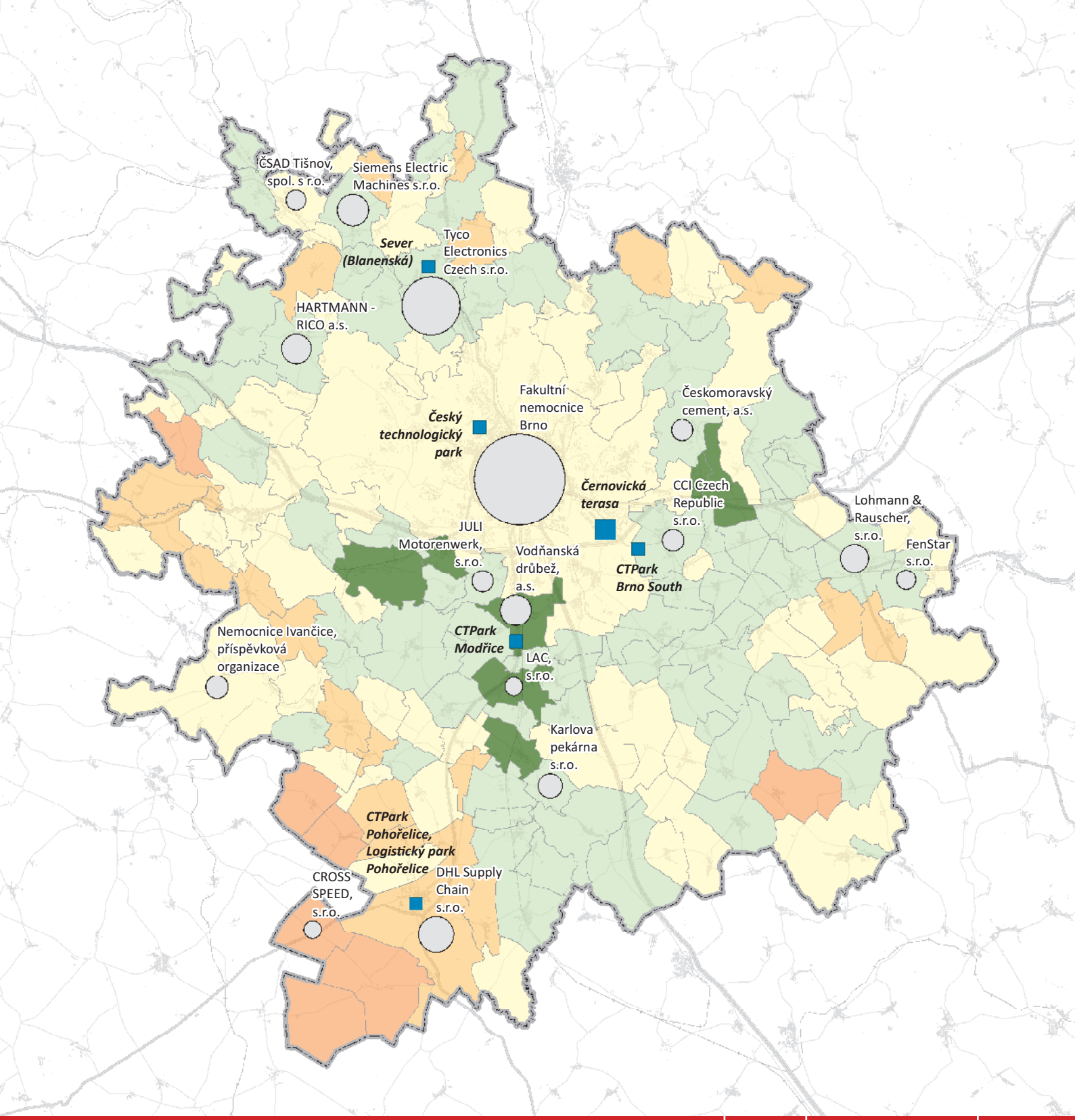

TRH PRÁCE stav 2014

0 5 15 km

nejvýznamnější zaměstnavatel v obci (nad 200 zaměstnanců)

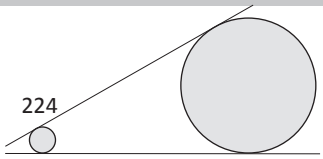

počet zaměstnanců

dlouhodobá úroveň nezaměstnanosti 2001–2014

významně pod průměrem BMO — významně nad průměrem BMO

průmyslové zóny

10–100 ha

nad 100 ha

další významní zaměstnavatelé v obcích BMO

Brno	Masarykova univerzita (5300), IBM (4 000), VUT (3400), FN u sv. Anny (3100), DPmB (2700), ABB, s.r.o. (1800), Statutární město Brno (1800), Mendelova univerzita v Brně (1300), OHL ŽS, a.s. (1100), Nová Mosilana, a.s. (890), Masarykův onkologický ústav (870), ZETOR TRACTORS, a.s. (770)
Modřice	KOVOLIT, a.s. (600), IMI International, s.r.o. (580)
Tišnov	Steinhauser, s.r.o. (220)
Kuřim	Slévárna Kuřim, a.s. (420), TOS KUŘIM-OS, a.s. (380)
Pohořelice	CPI Moravia Books, s.r.o. (330)

Zdroje tematických dat: MPSV ČR 2015, Průzkum zaměstnanosti v JMK 2014

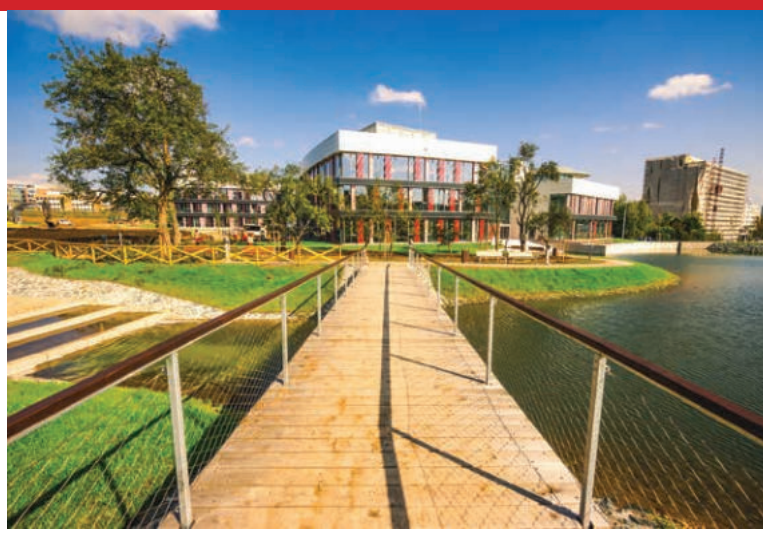

Prostorové rozložení pracovních míst v území Brněnské metropolitní oblasti (BMO) odráží nejen dopady historických urbanizačních a industrializačních procesů, ale také působení ryze současných ekonomických trendů. Silná pozice Brna představujícího největší koncentraci pracovních příležitostí v rámci BMO se formovala již od dob průmyslové revoluce. Textilní, strojírenské a později i elektrotechnické podniky představovaly hlavní pilíře zaměstnanosti ve městě. Ve stejném období se začala rozvíjet i některá průmyslová či těžební centra v zázemí Brna jako například Adamov, Zastávka či Zbýšov. Do struktury zaměstnanosti významně promluvila i socialistická hospodářská politika podporující další rozvoj průmyslu nejen v Brně, ale také v blízkých městských sídlech.

Období po roce 1990 přineslo oslabení role průmyslových podniků jako hlavních zaměstnavatelů. V případě některých měst na území BMO došlo v souvislosti s deindustrializací k výraznému snížení počtu pracovních příležitostí (např. Adamov). Těžiště zaměstnanosti se zejména v Brně přesunulo do různých sektorů služeb. Tuto změnu dokumentuje i přehled největších brněnských zaměstnavatelů – mezi největšími figurují spíše ekonomické subjekty z oblasti zdravotnictví, vzdělávání, výzkumu a vývoje či veřejné správy (zde je ovšem nutné si uvědomit, že údaje o počtech zaměstnanců jsou statisticky vztahovány k sídlu firmy a nemusejí nutně odrážet reálnou prostorovou strukturu poboček). Přesto v Brně nedošlo k úplnému útlumu průmyslové výroby, jak například dosvědčují relativně vysoké počty zaměstnanců podniků, jako je ABB, Nová Mosilana či ZETOR TRACTORS či Honeywell.

Poněkud odlišná sektorová struktura největších zaměstnavatelů existuje v obcích v zázemí Brna. Do řady z nich směřovaly nové průmyslové investice přinášející často podstatná množství pracovních příležitostí. Významnými současnými průmyslovými centry v území BMO tak jsou Modřice či Kuřim, významné průmyslové podniky lze dále nalézt v Drásově, Veverské Bítýšce či Slavkově u Brna.

Dlouhodobý vývoj situace na trhu práce (popisovaný ukazatelem míry registrované nezaměstnanosti) v území BMO je podobný vývoji v České republice. Zvýšený zájem investorů po vstupu ČR do EU předznamenal období relativně nízké nezaměstnanosti, které bylo přerušeno až ekonomickou krizí v roce 2009. Míry nezaměstnanosti jsou stabilně vyšší zejména v obcích jihozápadní části BMO, resp. v populačně malých obcích.

POČET OBSAZENÝCH PRACOVNÍCH MÍST V OBCÍCH BMO

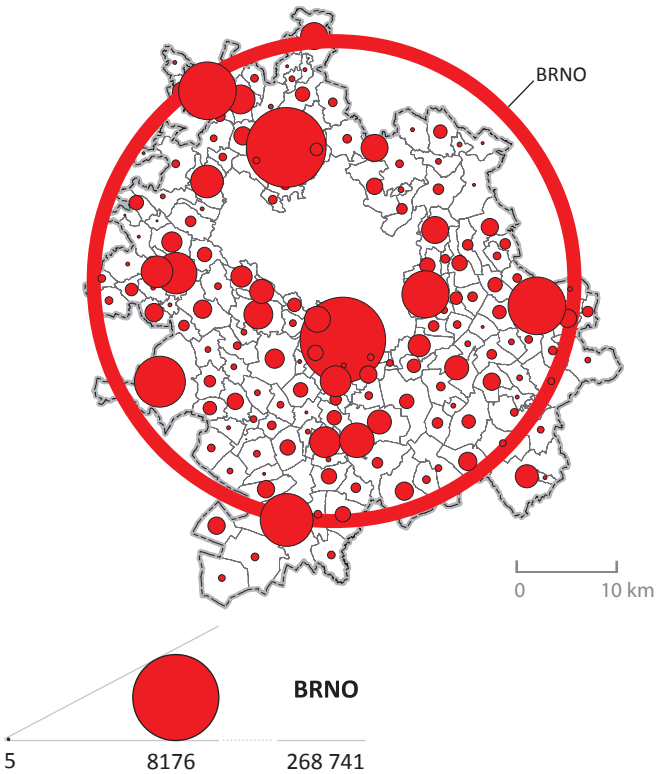

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

VÝVOJ MÍRY REGISTROVANÉ NEZAMĚSTNANOSTI V BMO V OBDOBÍ 2001–2014

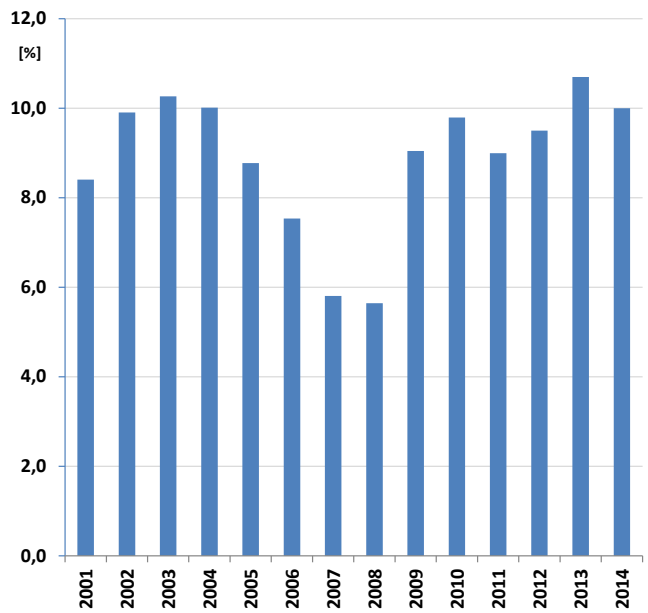

Zdroj dat: MPSV 2015

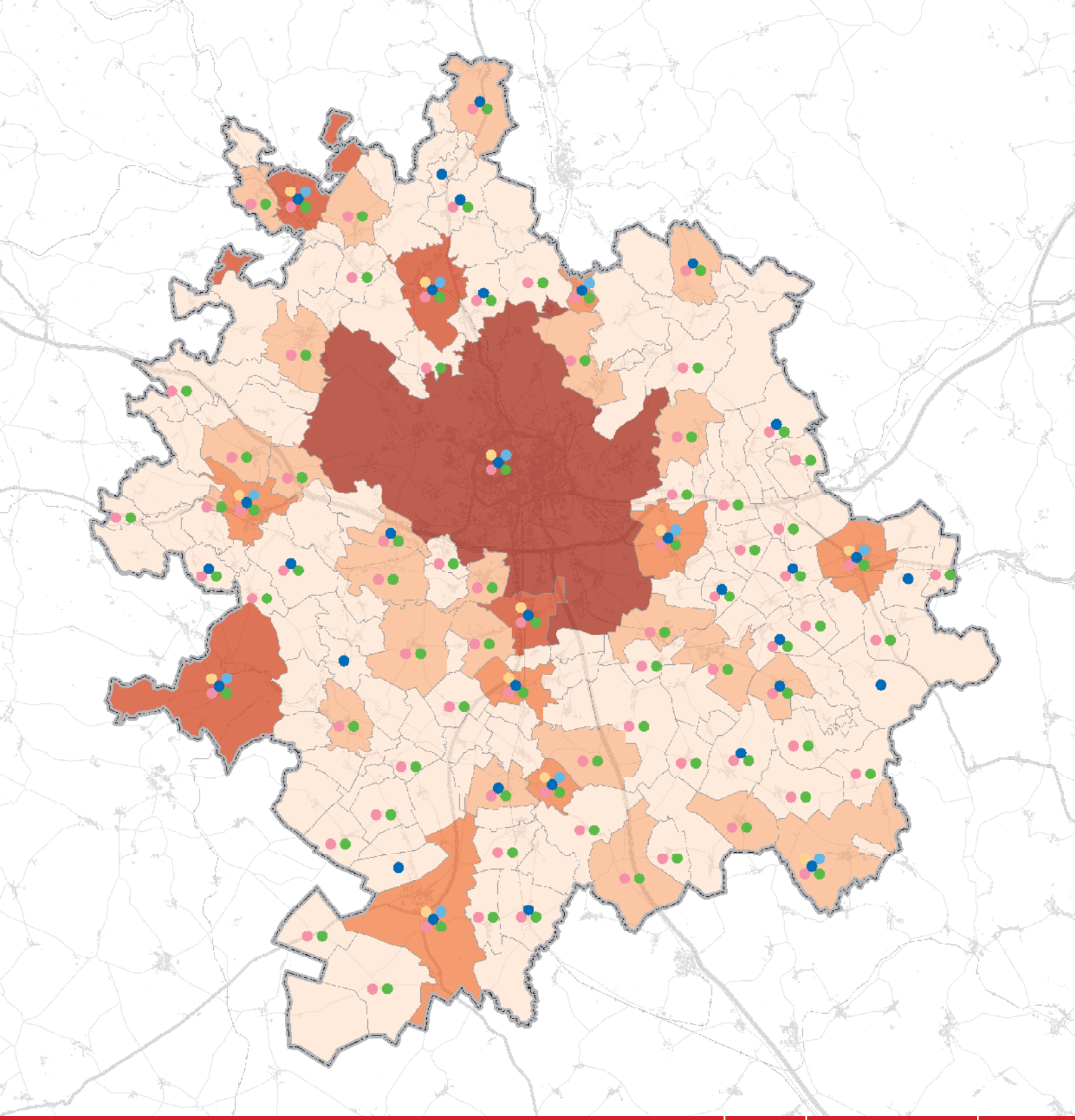

ZÁKLADNÍ SLUŽBY stav 2015

0 5 15 km

centralita obcí BMO

- 5–400
- 401–1000
- 1001–2250
- 2251–3550
- 3551–128 032

zastoupení služeb v obcích BMO

- pošta
- stavební úřad
- ORP / pověřený obecní úřad
- pobočka banky
- řetězcová prodejna potravin

Míra centrality (nebo také skóre centrality) je ukazatelem, který vyčísluje význam obce z hlediska zastoupených typů služeb a to v porovnání s ostatními obcemi ve zkoumaném území. Při určení míry centrality jsou jednotlivé druhy služeb ohodnoceny dle četnosti jejich výskytu v území, celkově nejméně zastoupené služby mají nejvyšší váhu. Míra centrality obce pak vyplývá z počtu různě ohodnocených typů služeb nacházejících se na území obce.

Zdroj tematických dat: vlastní šetření, podzim 2015

Dostupnost služeb je jedním z důležitých ukazatelů kvality života v obcích. Míra vybavenosti obcí různými typy služeb je přitom závislá na řadě faktorů. Jedním z důležitých aspektů je například populační velikost obce. Malé obce nejsou v řadě případů schopny nabídnout minimální počet spotřebitelů/klientů nutný pro zajištění ekonomické návratnosti určitého druhu služby v obci. Dalším z důležitých faktorů ovlivňujících prostorové rozložení služeb v území je relativní geografická poloha obce. Zejména u obcí v zázemí větších městských sídel může platit, že rozsah jejich nabídky služeb je v důsledku konkurenčního působení blízkého města nižší, než by odpovídalo jejich demografické velikosti. Intenzivní suburbanizace často přivádí do obcí nové obyvatele s vyšší kupní silou, která může být spouštěcím momentem vzniku nových služeb; ti stejní obyvatelé jsou ovšem na druhou stranu velmi mobilní a řadu služeb mohou využívat mimo obec, kde bydlí.

Hlavní mapa znázorňuje schematický přehled vybraných funkcí a služeb v jednotlivých obcích BMO – přítomnost instituce veřejné správy, pošty, stavebního úřadu, řetězcové prodejny potravin a bankovní pobočky je pouze zjednodušeným přiblížením stavu základní obslužné vybavenosti. Úplný přehled služeb v úrovni obcí není vzhledem k nízké dostupnosti tohoto typu statistických dat možný.

Zobrazené rozložení služeb na území BMO velmi dobře kopíruje charakter sídelní struktury území. Brno je jednoznačným centrem vykazujícím nejvyšší míry obslužné centrality. Je současně dominujícím střediskem vyšších typů služeb (specializovaná lékařská péče, specializovaný maloobchod, vyšší školství apod.) pro většinu území BMO. Rozložení základních služeb v ostatních obcích BMO vesměs odpovídá jejich velikosti.

Vyšší míry centrality a širší sortiment služeb lze nalézt v městských sídlech, která jsou obslužnými středisky různě rozsáhlých spádových území. Určení směrů spádu za službami z méně vybavených obcí BMO je vzhledem k nedostatku vhodných dat spíše modelové. Více zastoupené služby typu praktického lékaře či základní prodejny potravin vyvolávají obvykle spád na menší vzdálenosti, velikost spádového území pak roste u vybavenosti, jako je např. pobočka banky, specializovaný lékař či širokosortimentní maloobchodní prodejna.

ROZLOŽENÍ MALOOBCHODNÍ PRODEJNÍ PLOCHY V BRNĚ (m^2)

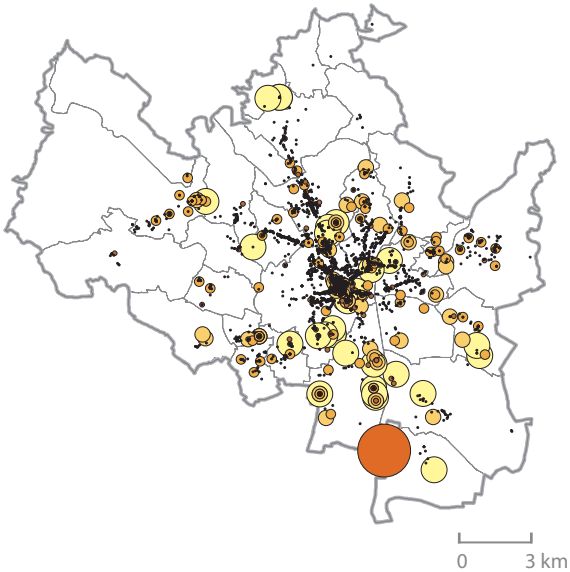

- 1–200
- 201–400
- 401–1000
- 1001–3000
- 3001–24 375

Olympia – 111 000 m^2 (mimo území města Brna)

Zdroj dat: Průzkum maloobchodní sítě na území města Brna 2013

SPÁDOVOST ZA ZÁKLADNÍMI SLUŽBAMI

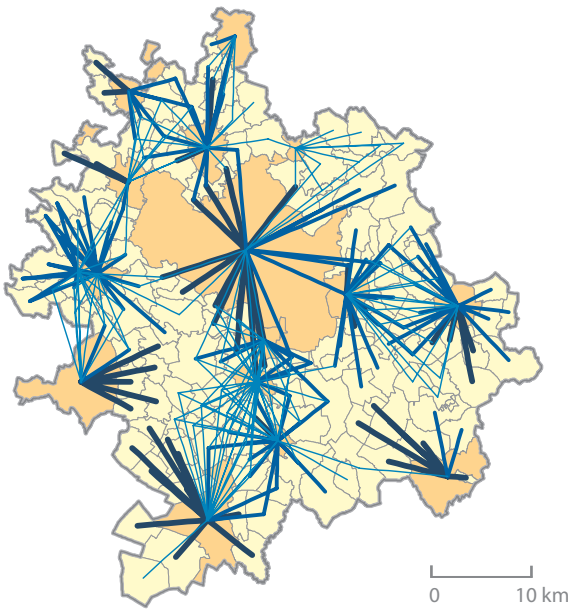

- méně významný spád
- významný spád
- velmi významný spád
- významná spádová centra
- ostatní obce

(jedná se o model spádovosti upravený dle dat dotazníkového šetření)

Zdroj dat: Komplexní dotazníkové šetření v obcích JMK 2013

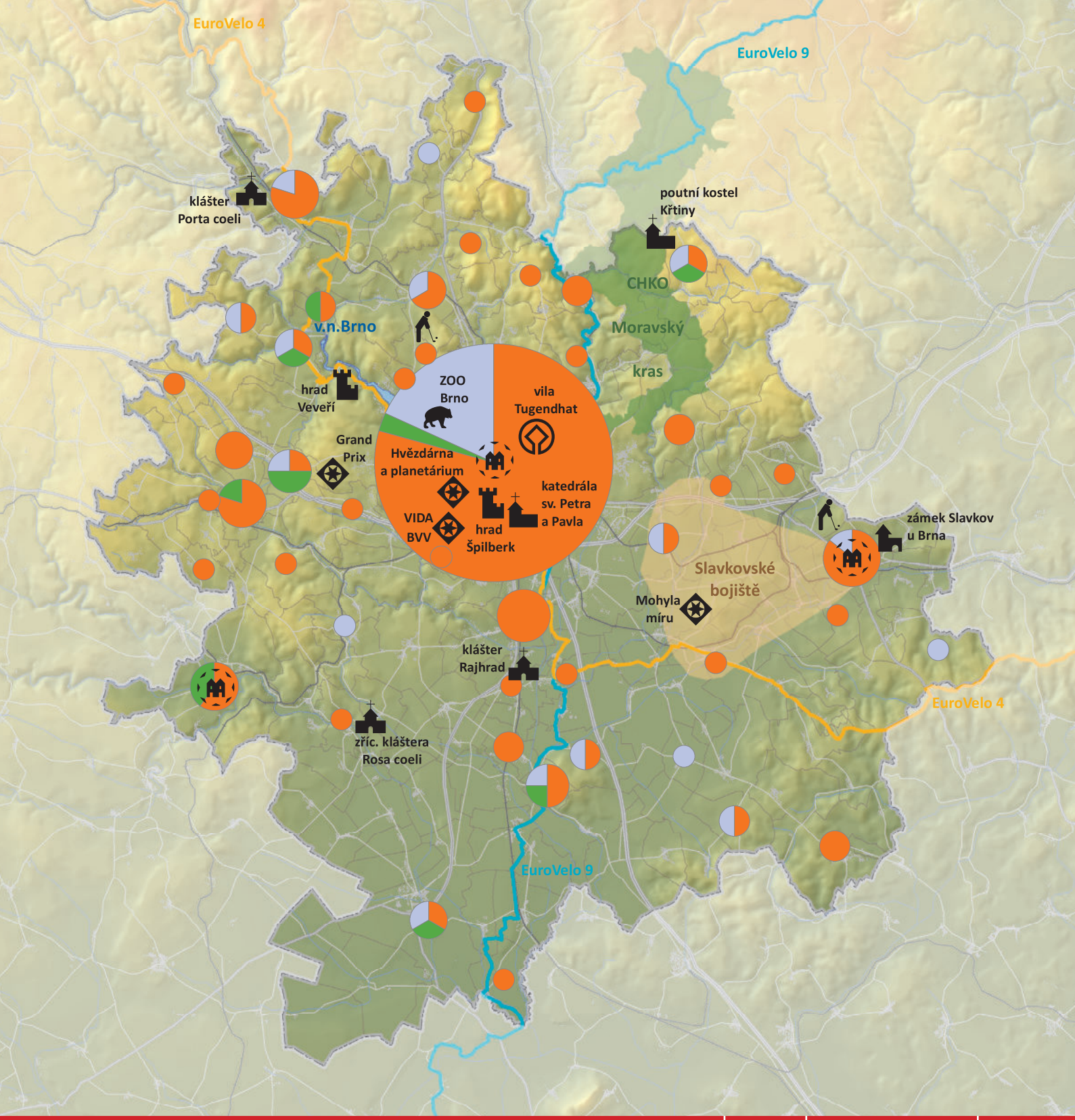

PŘEDPOKLADY CESTOVNÍHO RUCHU stav 2015

0 5 15 km

počty a struktura ubytovacích zařízení

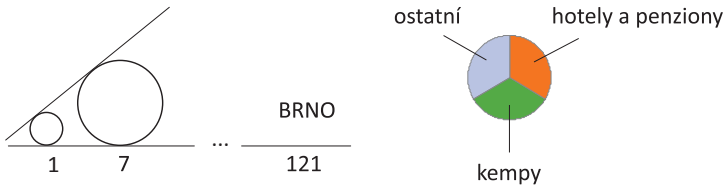

Zdroj dat: ČSÚ 2015

atraktivity cestovního ruchu

- hrad
- klášter
- kostel
- zámek
- golfové hřiště
- městská památková rezervace
- památka UNESCO
- významné místo
- zoo
- mezinárodní dálkové cyklotrasy EuroVelo

CESTOVNÍ RUCH A REKREACE

Cestovní ruch významným způsobem ovlivňuje území, v němž se odehrává. Často přitom bývají zdůrazňovány jeho pozitivní důsledky, k nimž patří zejména ekonomické přínosy spočívající v přílivu peněz do regionu či v podpoře podnikatelské aktivity a zaměstnanosti. Na druhou stranu však nelze přehlížet ani možné negativní dopady intenzivně praktikovaného cestovního ruchu. K těm nejčastěji zmiňovaným lze zařadit třeba nepříznivé vlivy na životní prostředí či celkové přetížení území.

Brněnská metropolitní oblast (BMO) patří v rámci Jihomoravského kraje a ČR k relativně navštěvovaným regionům, byť větší část návštěvníků pochází spíše z tuzemska. Turistický význam BMO lze doložit zejména rozložením návštěvnických atraktivit v jejím území a také existencí potřebné infrastruktury, totiž hromadných ubytovacích zařízení.

Cestovní ruch je v území BMO z prostorového hlediska rozložen nerovnoměrně, charakteristickým rysem je jeho silné soustředění do jádrového města Brna. To je vzhledem k jeho společenskému a ekonomickému významu a také k nabídce řady zajímavostí národního nebo dokonce mezinárodního významu logické. Jako příklady můžeme uvést místní dominanty v podobě hradu Špilberku, katedrály sv. Petra a Pavla či vily Tugendhat zařazené do seznamu památek UNESCO nebo konání pravidelných a i mimo region známých akcí, jako jsou Grand Prix, veletrhy či festival Ignis Brunensis. Jasným vyjádřením silné dominance Brna je i více než poloviční podíl města na celkovém počtu hromadných ubytovacích zařízení lokalizovaných v BMO, v nichž jsou nabízeny dokonce zhruba tři čtvrtiny lůžkové kapacity regionu.

Vedle Brna patří k turisticky atraktivním územím také oblast Moravského krasu zasahující do severovýchodní části BMO a pak i další jednotlivé destinace, jako jsou třeba slavkovské bojiště včetně Mohyly míru, kláštery v Předklášteří, Rajhradu a v Dolních Kounicích, zámek Slavkov, městská památková rezervace v Ivančicích, barokní chrám ve Křtinách a podobně. Okolí Brna je také vhodné k provozování cyklistiky, respektive cykloturistiky a v jižních částech BMO se úspěšně rozvíjí vinařská turistika. Hromadná ubytovací zařízení jsou mimo Brno umístěna především v dalších městských obcích (Ivančice, Slavkov u Brna, Adamov či Modřice).

REKREAČNĚ-SPORTOVNÍ TRASY PODLE STRAVA.COM

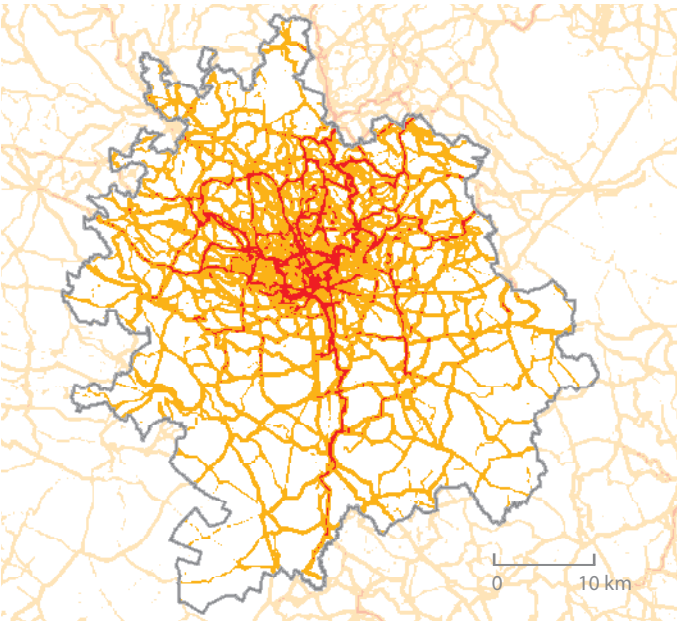

průměrné využití — intenzívní využití

Mapa znázorňuje trasy využívané sportovními či rekreačními běžci a cyklisty. Trasy jsou identifikovány na základě sdílených dat z GPS zařízení.

Zdroj dat: strava.com

POČET LŮŽEK V HROMADNÝCH UBYTOVACÍCH ZAŘÍZENÍCH VE VYBRANÝCH OBCÍCH

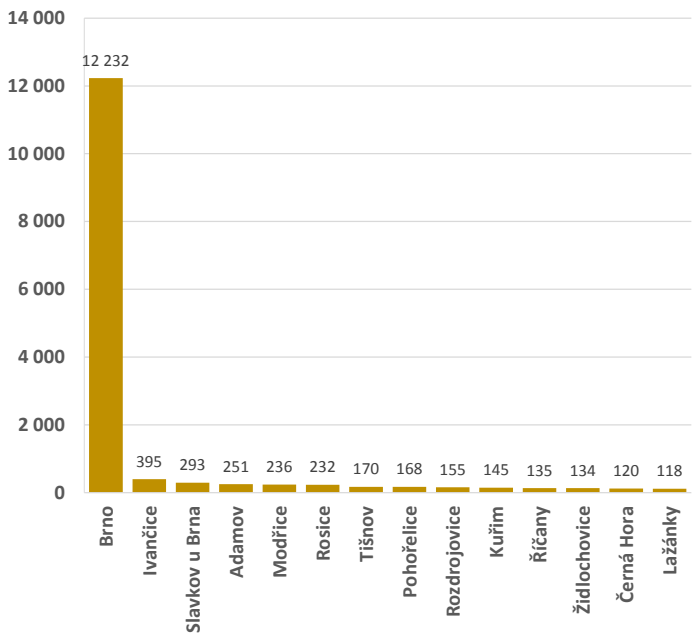

Zdroj dat:
ČSÚ 2015, vlastní šetření

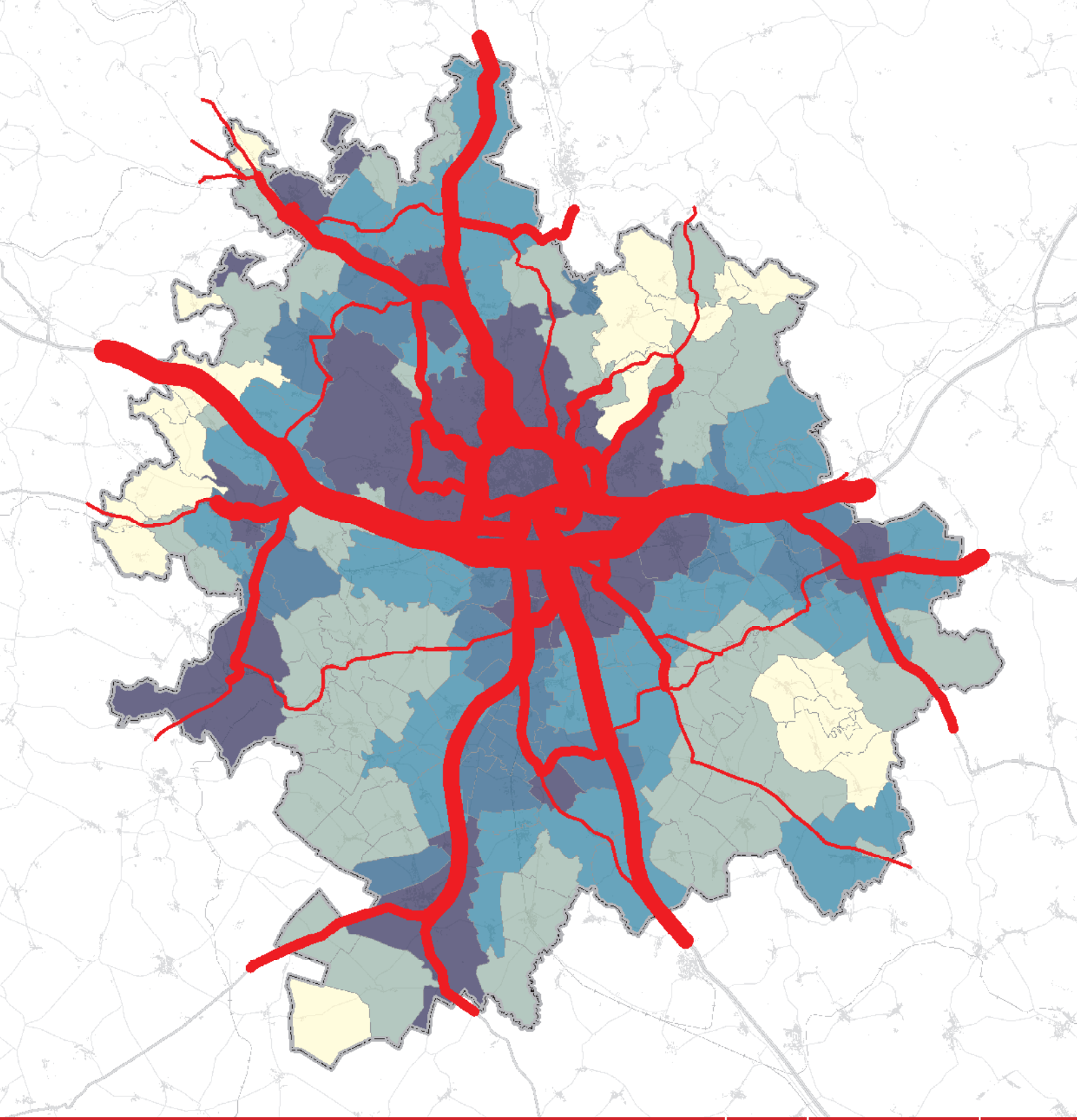

GEOGRAFICKÝ POTENCIÁL

0 5 15 km

geografický potenciál

- 6,56–7,26
- 7,27–8,24
- 8,25–9,17
- 9,18–11,46
- 11,47–18,38

zatížení úseků silniční sítě (počet automobilů/24 hodin)

- 3000–5000
- 5001–10 000
- 10 001–25 000
- 25 001–40 000
- 40 001–100 000

ukazatel geografického potenciálu

Geografický potenciál je ukazatelem relativní polohy obce vůči různě významným centrům, resp. vůči ostatním různě významným obcím. V konkrétním případě hlavní mapy je hodnocena poloha obcí vůči 54 vybraným střediskům Jihomoravského kraje, a to s využitím údajů o jejich časové dostupnosti individuální automobilovou dopravou. Geografický potenciál obce je tedy součtem vážených významů různě dostupných center, přičemž význam každého centra je vážen jeho dostupností (tj. časovou vzdáleností od obce).

Zdroj tematických dat: Sčítání dopravy, ŘSD 2010

INDIVIDUÁLNÍ AUTOMOBILOVÁ DOPRAVA

Mobilita patří k důležitým rysům současného moderního světa. Snadná dostupnost různých dopravních technologií včetně osobních aut spojená s vysokou úrovní mobility silně ovlivňuje zejména prostorový rozsah, v němž se odehrává (každodenní) život obyvatel. Uvážíme-li navíc, že mobilita je silně provázána s procesy rezidenční a komerční suburbanizace, které vedou k prostorové dekoncentraci jak obyvatelstva, tak i pracovních, obslužných a nákupních příležitostí do širšího metropolitního území, vzniká prostředí, v němž se tlak na mobilitu i zpětně výrazně zvyšuje. Častým řešením používaným jednotlivými lidmi ke zvládnutí souvisejících životních situací je používání osobního automobilu, který svému uživateli v každodenním životě přináší mimo jiné vysokou flexibilitu, a to jak v čase, tak i v prostoru. Míra individuální automobilizace v podmínkách ČR neustále roste a jinak tomu není ani v případě BMO.

Intenzita individuální automobilové dopravy odráží jak geografické podmínky území BMO, tak i rozložení kvalitnější a kapacitnější silniční infrastruktury. Nejvíce zatížené silniční úseky v rámci BMO se totiž vyskytují v samotném městě Brně anebo do něj radiálně směřují a jsou vedeny především po dálnicích, rychlostních silnicích a případně též po dalších klíčových tazích první třídy, případně po brněnském městském okruhu. Vedle příměstské a městské dopravy směřující do řady cílů jak v Brně, tak i v jeho bezprostředním suburbánním okolí, jsou tyto komunikace zároveň silně zatíženy i tranzitní vnitrostátní či mezinárodní dopravou. Překryv několika takových dopravních vrstev vedených po jedné silnici může vést až ke vzniku dopravních kongescí (neprůjezdnosti) výrazně snižujících rychlost dopravy. Vyšší pravděpodobnost vzniku kongescí se projevuje v době ranní či odpolední špičky.

Poloha na rychlejších a kapacitnějších silničních tazích má určující vliv také na prostorové rozložení geografického potenciálu založeného na měření vzájemné dostupnosti 54 vybraných center Jihomoravského kraje. Zvláště zvýhodněny jsou z tohoto hlediska obce ležící v blízkosti Brna v rámci jeho 15minutové izochrony časové dostupnosti a pak také další obce nacházející se v blízkosti křížení silničních tahů, respektive dálničních sjezdů. Nižší hodnoty geografického potenciálu vykazují periferně položené obce nacházející se v rámci BMO ve výběžcích Moravského krasu na severovýchodě, Ždánického lesa na jihovýchodě a také Českomoravské vrchoviny na západě.

PLYNULOST PROVOZU NA VYBRANÝCH ÚSECÍCH SILNIČNÍ SÍTĚ

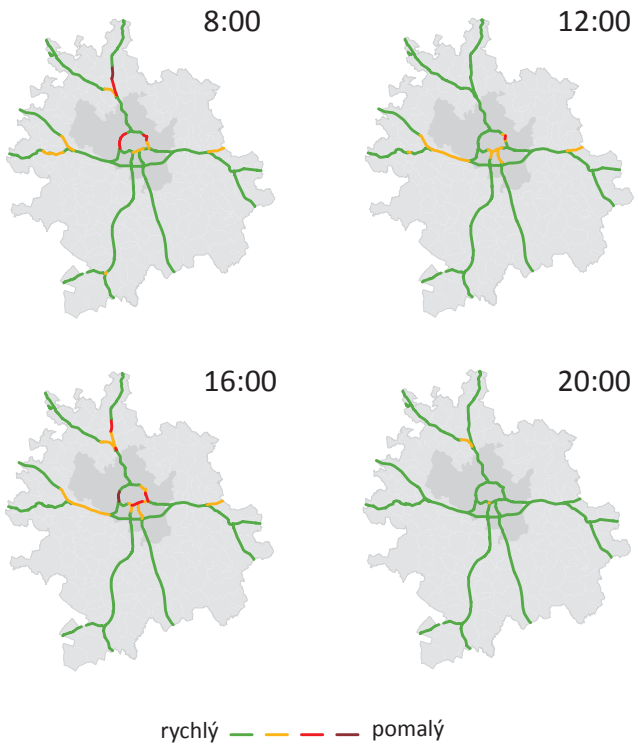

Zdroj dat: Mapy Google 2015

ČASOVÁ DOSTUPNOST BRNA Z OBCÍ BMO INDIVIDUÁLNÍ AUTOMOBILOVOU DOPRAVOU

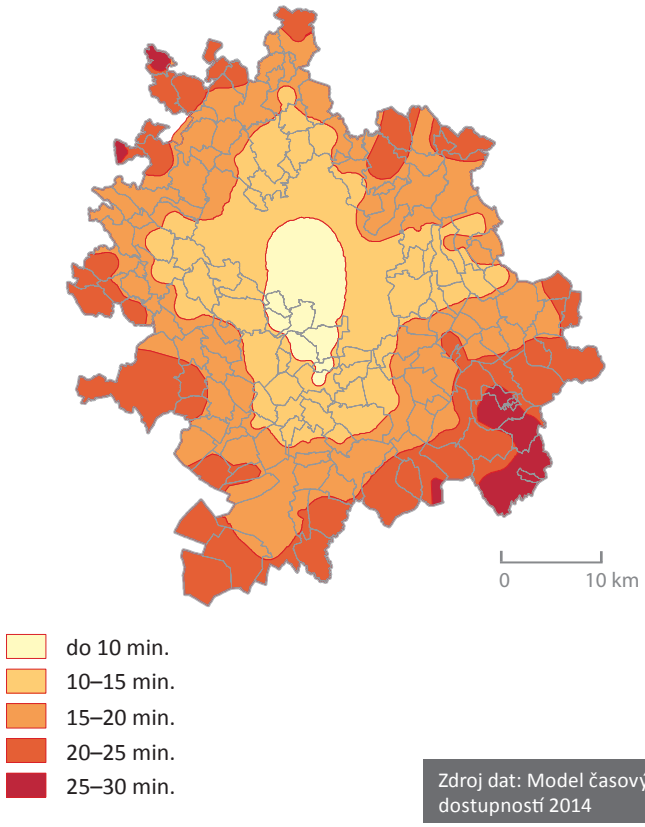

Zdroj dat: Model časových dostupností 2014

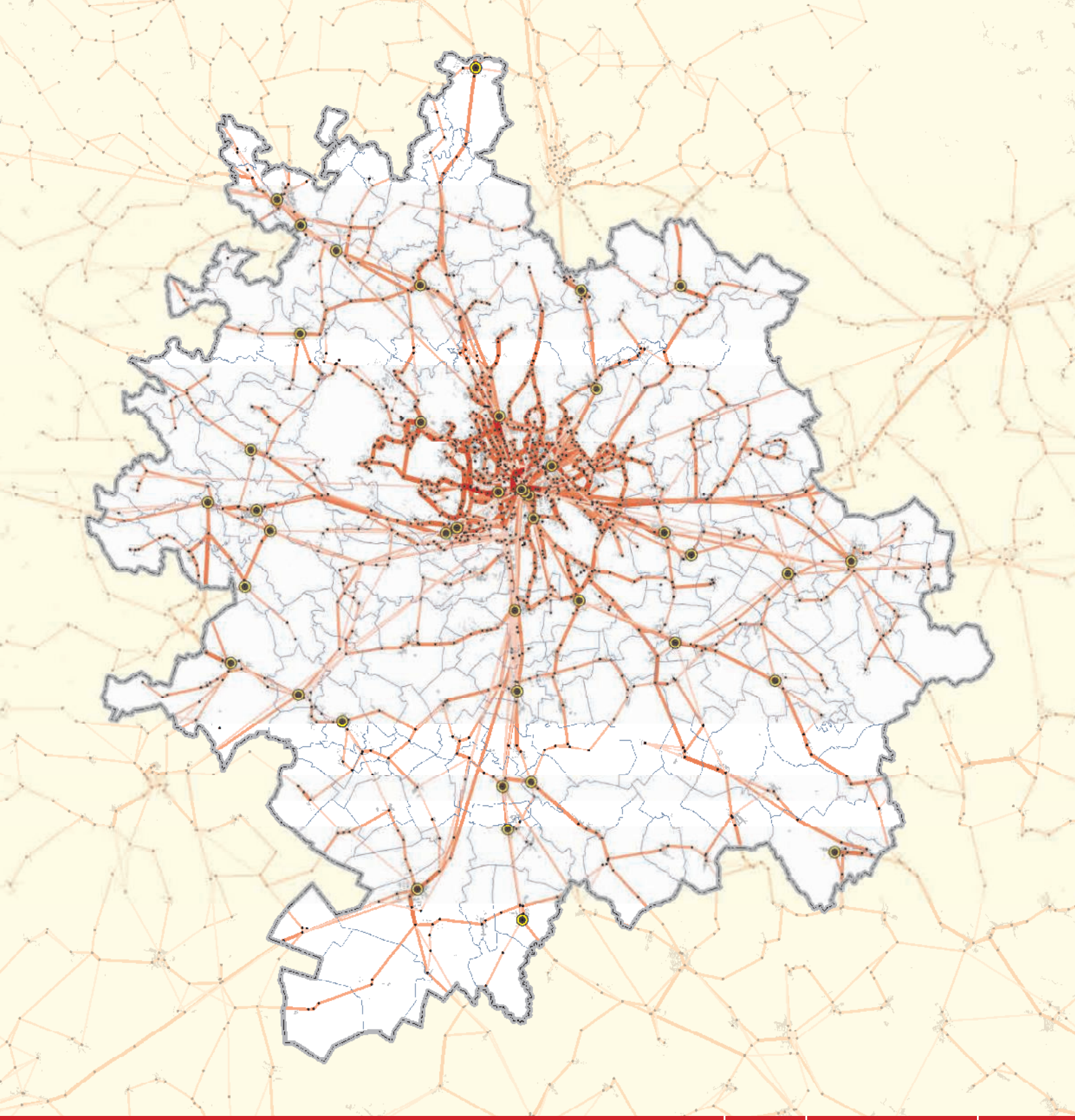

OBSLOUŽENOST OBCÍ HD stav 2015

0 5 15 km

počty spojů (pracovní den)

- 1–15
- 16–30
- 31–50
- 51–100
- 101–200
- 201–500
- 501–1000
- 1001–1573

- vybrané přestupní uzly
- zastávky IDS JMK

data IDS JMK

Pro přípravu prezentovaných map byla využita data z jízdních řádů linek IDS JMK. Informace o spojích v pracovní dny vycházejí z jízdního řádu pro středu 9. září 2015, informace o sobotních spojích z jízdního řádu pro sobotu 12. září 2015.

Přestupní uzly byly určeny jako zastávky umožňující přestup mezi větším počtem linek IDS JMK, resp. přestup mezi různými druhy hromadné dopravy (např. autobus – vlak).

Zdroj dat: IDS JMK, KORDIS 2015

HROMADNÁ DOPRAVA

Obecně přijímanou cestou, jak alespoň částečně omezit nepříznivé důsledky rostoucího individuálního motorismu např. na životní prostředí či v sociální oblasti, je rozvoj hromadné dopravy. Její dobré fungování je důležité i z důvodu zabezpečení dostupnosti vzdělávacích, pracovních a dalších příležitostí pro osoby se ztíženým přístupem či dokonce bez přístupu k osobnímu autu (typicky mladší, sociálně hůře postavené či starší skupiny obyvatel).

Hromadná doprava v Brněnské metropolitní oblasti (BMO) je zajišťována prostřednictvím integrovaného dopravního systému Jihomoravského kraje (IDS JMK). IDS JMK, který v rámci jednoho systému propojuje železniční, autobusovou a městskou hromadnou dopravu, je v území Jihomoravského kraje postupně budovaný od roku 2004. Hromadná doprava v území BMO je díky tomu ve srovnání s jinými územími ČR zajišťována na vysoké úrovni, neboť vedle propojení tarifního zde došlo i k propojení organizačnímu, tzn. ke vzniku systému páteřních, často železničních linek, na něž jsou v přestupních uzlech garantovaně navázány jízdní řády linek přípojných. Relativně vysoká nabídka hromadné dopravy je cestujícím k dispozici i o víkendech, kdy je v území BMO ve srovnání s pracovními dny v provozu zhruba necelá polovina spojů.

Nabídka spojů hromadné dopravy v území BMO do značné míry odráží jeho geografické charakteristiky, totiž relativně silnou dominanci centrálně položeného města Brna. Zde se díky vysokému počtu obyvatel a výskytu mnoha dopravních cílů vyskytuje většina nejzatíženějších dopravních úseků obsluhovaných zejména městskou hromadnou dopravou. A ústí sem také frekventované radiály obsluhované příměstskými vlaky a autobusy. Radiální složka systému IDS JMK propojující obce v zázemí s Brnem je doplněna i dalšími obsluhovanými trasami a tangentami, které zajišťují jak dostupnost dalších městských středisek BMO z jejich blízkého okolí, tak i jejich vzájemné propojení trasami mimo Brno (viz např. dílčí sítě v zázemí Tišnova, Pohořelic, Slavkova u Brna apod.).

ČASOVÁ DOSTUPNOST OBCÍ HROMADNOU DOPRAVOU (V MINUTÁCH)

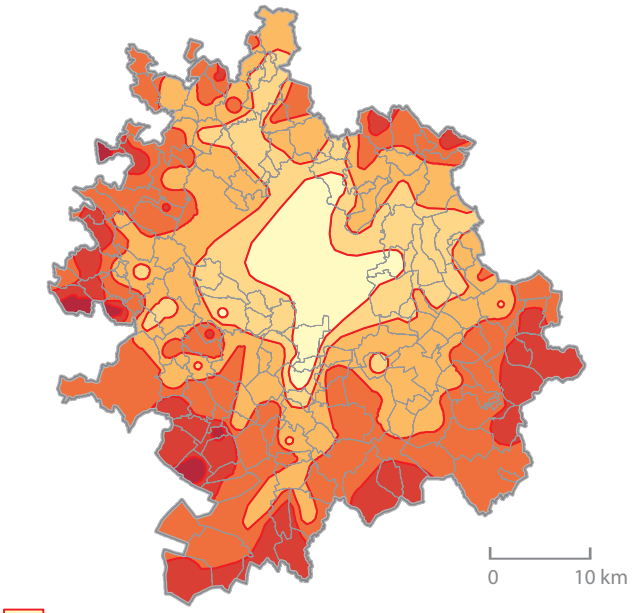

Zdroj dat: IDOS 2015

POMĚR POČTU SPOJŮ V SOBOTU VŮČI POČTU SPOJŮ V PRACOVNÍ DEN

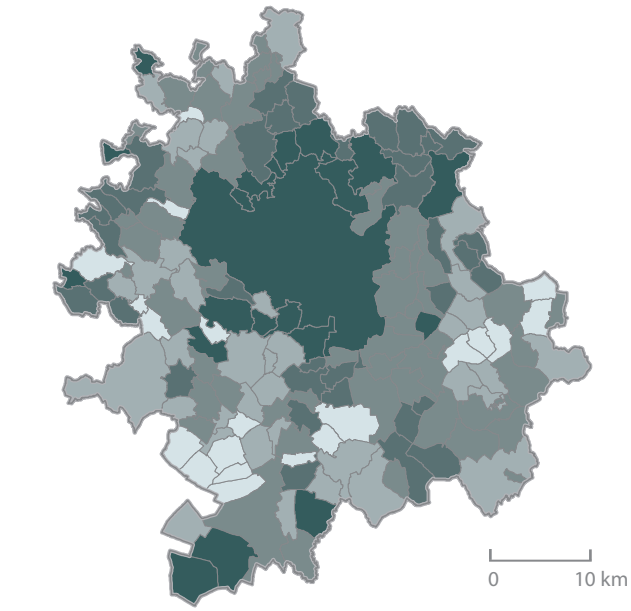

Zdroj dat:
IDS JMK, KORDIS 2015

TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA stav 2014

0 5 15 km

vybraná technická infrastruktura (klasifikace dle ÚAP JMK)

- výrobna elektřiny
- rozvodna, transformovna velmi vysokého napětí
- spalovna
- skládka

povrchové a podzemní vody

- aktivní zóna záplavového území
- ochranné pásmo vodního zdroje

- vodovodní řad
- elektrické vedení 400 kV
- elektrické vedení 220 kV
- elektrické vedení 110 kV
- plynovod vysokotlaký (VTL)
- plynovod velmi vysokotlaký (VVTL)
- ropovod
- produktovod

Zdroj tematických dat: ÚAP JMK 2015

TECHNICKÁ INFRASTRUKTURA

Vybavenost území technickou infrastrukturou představuje důležitý předpoklad pro běžný život společnosti a také pro její ekonomickou konkurenceschopnost. Bezproblémová a v každém okamžiku spolehlivá dostupnost technických sítí, k nimž patří zejména rozvody elektřiny, plynu, vody a dalších produktů, totiž tvoří jeden z důležitých prvků, bez něhož není možné v území vést současný způsob života a ani úspěšně rozvíjet ekonomickou činnost. Na druhou stranu však technická infrastruktura v území tvoří i jistou bariéru, protože trasy jejích rozvodů jsou chráněné a vytvářejí tak jistý územní limit.

Hlavní mapa zobrazuje rozložení základní technické infrastruktury v prostoru Brněnské metropolitní oblasti (BMO). Lze z ní vyčíst orientaci některých sítí, zejména třeba elektrických rozvodů, rozvodů plynu či vodovodních řadů (I. a II. březovský vodovod a také vírský vodovod), na zásobování Brna, protože v něm samotném a také v jeho bezprostřední blízkosti se nachází největší počet odběratelů, a to jak soukromých domácností, tak i podnikatelských subjektů. Územím BMO procházejí i některé dálkové produktovody zabezpečující zásobování ČR důležitými surovinami, v mapě je vidět např. průchod ropovodu Družba prostorem jižně a jihovýchodně od Brna zhruba ve směru od Klobouků u Brna na Židlochovice a Rosice. Jižní cíp území BMO severně od Pohořelic protíná i tranzitní plynovod.

Možnost využití území jak k rezidenčním, tak i k hospodářským účelům je výrazně omezená v záplavových územích. V území BMO se vzhledem k charakteru reliéfu rozsáhlejší záplavová území vyskytují především v jeho jižní, rovinatější části, a to zejména v místech soutoku větších vodních toků (oblasti jižně od Brna při soutoku Svratky a Svitavy, severně a severozápadně od Židlochovic v místě soutoku Říčky, Litavy a Svratky a také u Pohořelic v místě průtoku řeky Jihlavy). Některá užitečná zařízení umístěná v území BMO mohou také ve svém bezprostředním okolí zhoršovat vnímanou kvalitu života, v této souvislosti lze zmínit třeba brněnské letiště v Tuřanech (hluk), spalovnu komunálního odpadu v Brně či další skládky komunálního odpadu.

POKRYTÍ ÚZEMÍ BMO VYSOKORYCHLOSTNÍM INTERNETEM K 15. 9. 2015

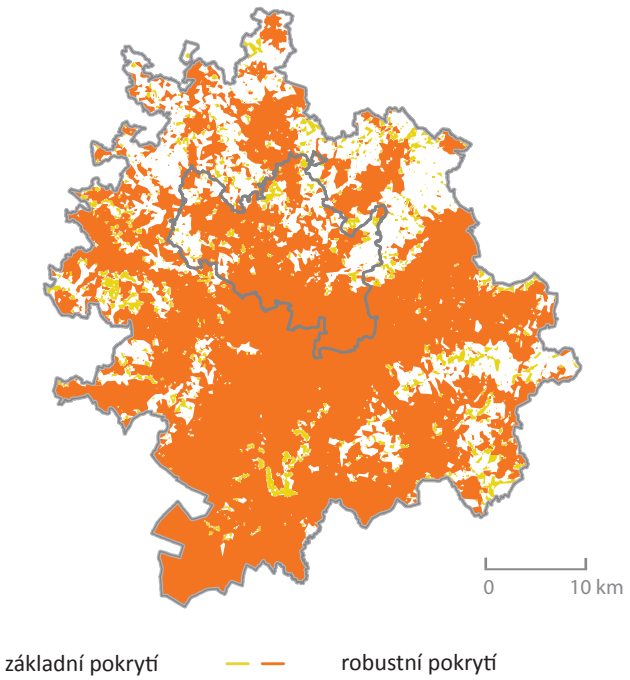

Zdroj dat:
Český telekomunikační úřad

PODÍL DOMŮ V BMO NAPOJENÝCH NA VYBRANÉ TYPY TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY (%)

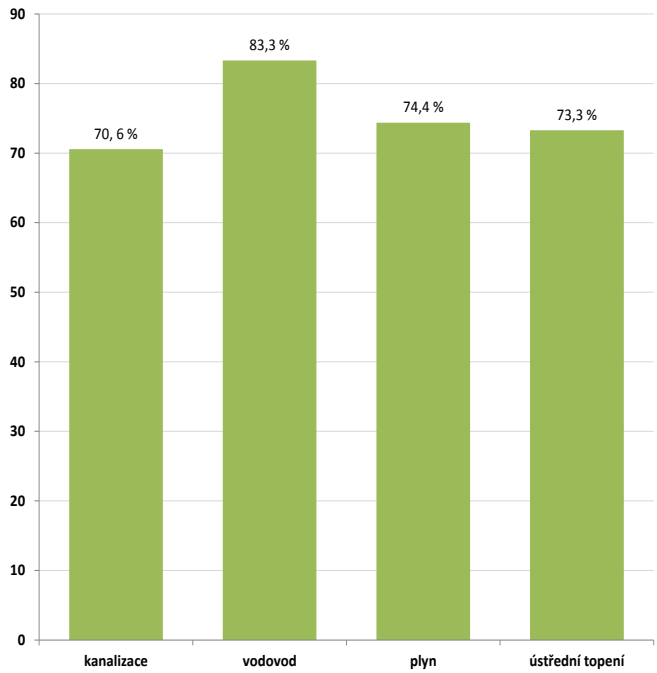

Zdroj dat: ČSÚ, SLDB 2011

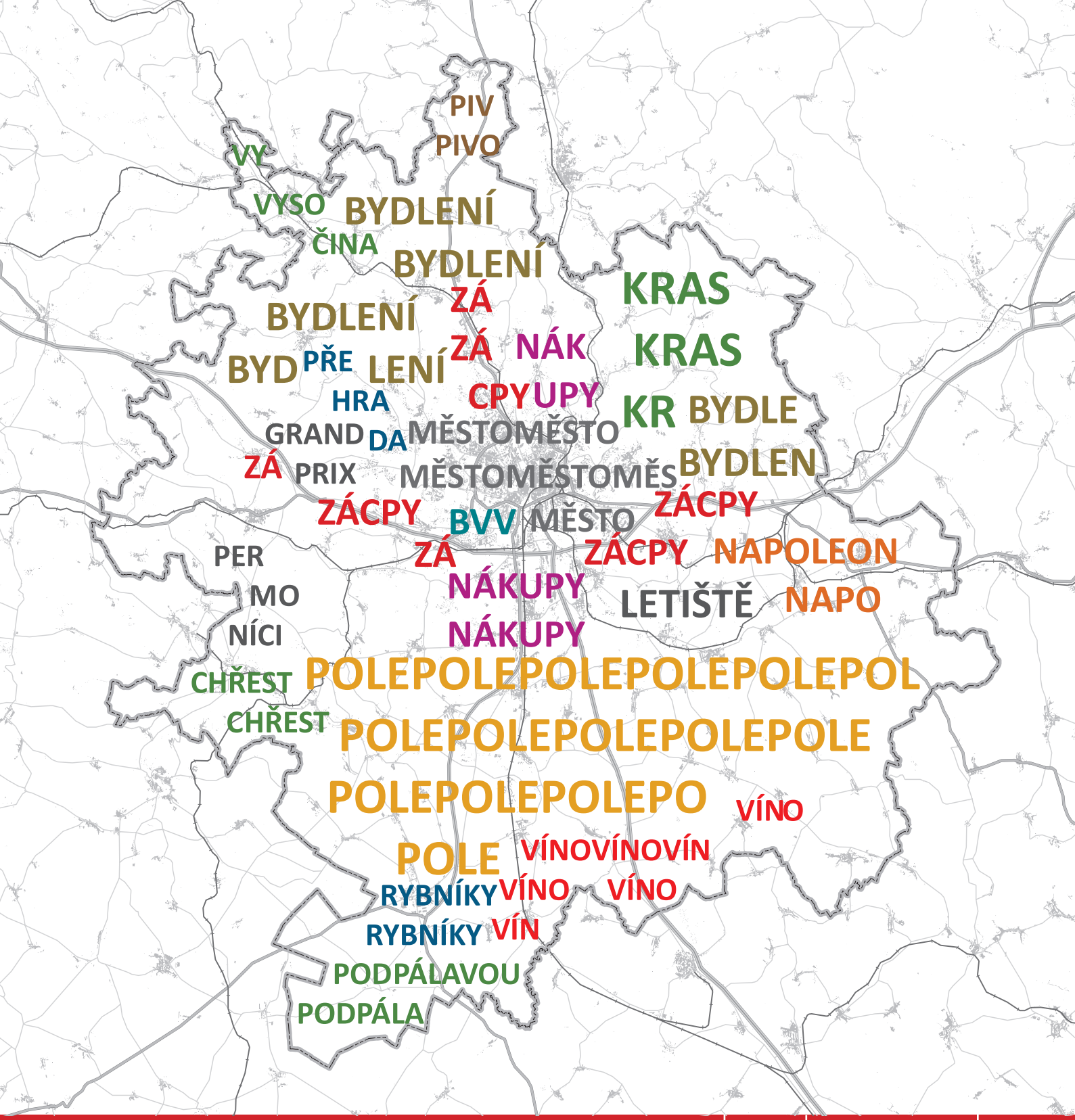

SÉMANTICKÁ MAPA

0 5 15 km

Sémantické mapování je jedním ze způsobů jak graficky zachytit a vyjádřit významy, pojmy a výroky navázané ke geografickému prostoru. Tato kartografická forma neusiluje o přesný popis objektivní reality. Cílem je spíše zachytit její subjektivní interpretaci a přispět k pochopení významů a hodnot vkládaných do konkrétních míst a území.

Sémantické mapy nelze konstruovat jako ostatní běžné mapy. Vycházejí ze znalostí, zkušeností a z komunikace lidí v běžném každodenním životě nebo z obrazů a popisů míst prezentovaných v médiích či odborné literatuře. Výsledná informace obsažená v sémantické mapě nemusí být nutně v souladu s objektivní podobou mapovaného prostoru.

Zdroj tematických dat: vlastní šetření

PŘÍKLADY MENTÁLNÍCH MAP BMO

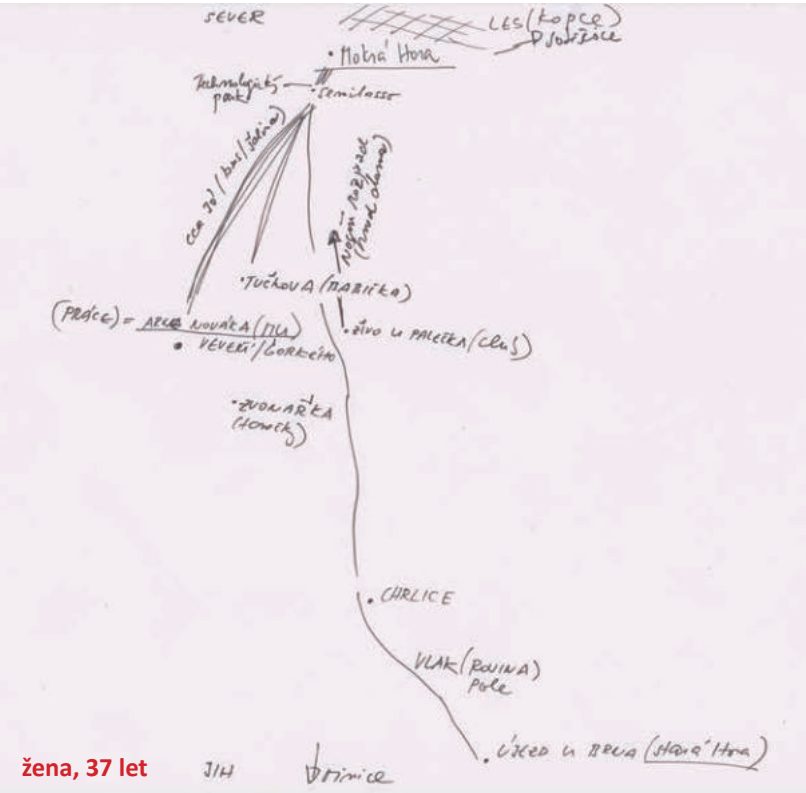

žena, 37 let

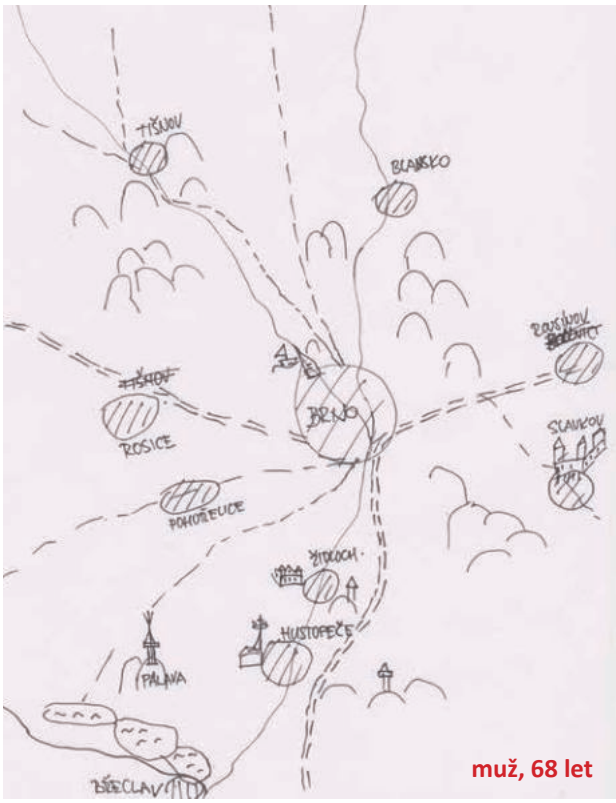

muž, 68 let

dívka, 11 let

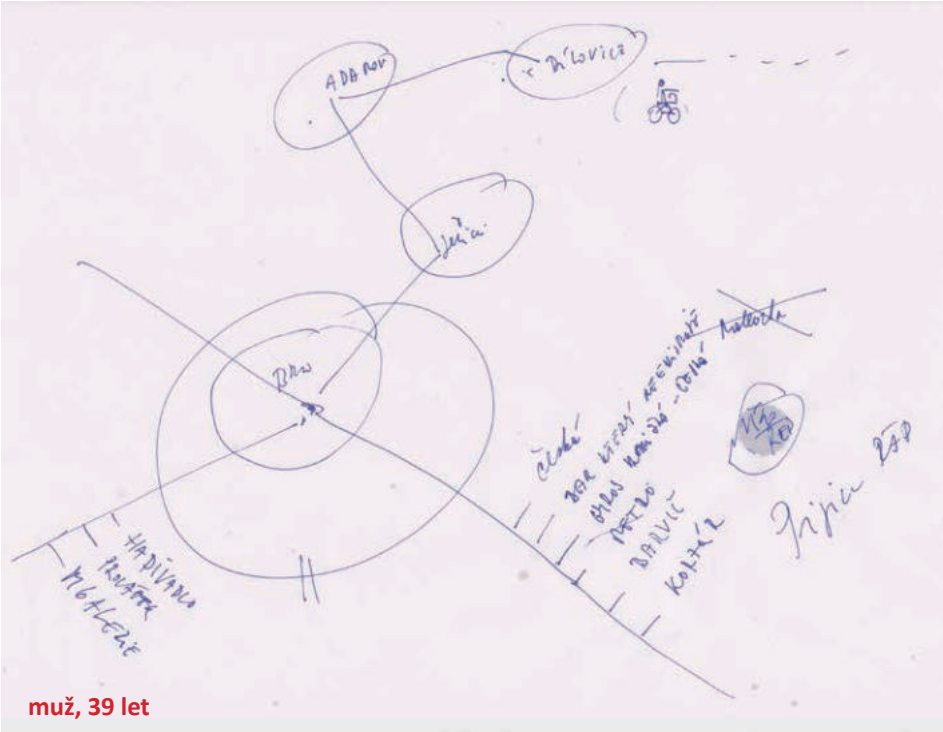

muž, 39 let

mentální mapa

Mentální mapa je představa jedince o geografickém prostoru vyjádřená kartografickou (grafickou) formou. Nejde o zachycení reálné skutečnosti, nýbrž o její odraz v mysli konkrétního člověka. Obsahem mapy bývá většinou topologie známého i méně známého území, subjektivně významné prostorové prvky, obvykle používané komunikační trasy, atraktivity či naopak negativně vnímaná místa v uvažovaném prostoru.

SEZNAM ZKRATEK

BMO	Brněnská metropolitní oblast
BSRA	Brněnská sídelní regionální aglomerace
CLC	CORINE Land Cover
CORINE	Co-ordinated Information on the Environment
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
GPS	Global Positioning System
HD	hromadná doprava
IDOS	vyhledavač v jízdních řádech veřejné dopravy
IDS JMK	Integrovaný dopravní systém Jihomoravského kraje
IPRÚ	Integrovaný plán rozvoje území
ITI	Integrated Territorial Investments; Integrované územní investice
JMK	Jihomoravský kraj
KORDIS	koordinátor integrovaného dopravního systému
MČ	městská část
MMR ČR	Ministersto pro místní rozvoj České republiky
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
ORP	obec s rozšířenou působností
ŘSD	Ředitelství silnic a dálnic
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SO ORP	správní obvod obce s rozšířenou působností
ÚAP JMK	Územně analytické podklady Jihomoravského kraje
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ZSJ	základní sídelní jednotka
ZŠ	základní škola

Vydal | Statutární město Brno | Kancelář strategie města
Husova 12 | 601 67 Brno | strategie@brno.cz | www.brno.cz/strategie
www.brno.cz/iti | 2015 | Foto | MMB, Michal Jenčo, Paula Trebatická
Zpracoval | Altimapo | www.altimapo.cz
Topografický podklad | © ArcČR, ARCDATA PRAHA, ZÚ, ČSÚ, 2014

Altimapo

B R N O

Brněnská metropolitní oblast